

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СВЯТНЕНКО ІВАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 316.012 (316.6)

**СОЦІОСИСТЕМОЛОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ
СОЦІОЛОГІЇ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ**

22.00.01 – теорія та історія соціології

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора соціологічних наук

Запоріжжя – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий консультант – доктор соціологічних наук, професор
РОМАНЕНКО Юрій Вікторович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ,
професор кафедри міжнародних медіакомунікацій
та комунікативних технологій
Інституту міжнародних відносин.

Офіційні опоненти: доктор соціологічних наук, професор
ГОРОШКО Олена Ігорівна,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», м. Харків,
завідувач кафедри міжкультурної комунікації
та іноземної мови;

доктор соціологічних наук, професор
МИХАЙЛЬОВА Катерина Геннадіївна,
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія», м. Харків,
проректор з науково-педагогічної
та навчально-методичної роботи;

доктор соціологічних наук,
старший науковий співробітник
СОБОЛЄВА Наталя Іванівна,
Інститут соціології НАН України, м. Київ,
провідний науковий співробітник відділу
соціальної психології.

Захист відбудеться «08» листопада 2020 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.02 в Класичному приватному університеті за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б.

Автореферат розісланий «05» жовтня 2020 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. Г. Стадник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Українське суспільство має свою гендерну культуру, побудовану на особливих відносинах мікровлади та мікроу залежності. Ядро цієї гендерної культури утворює феміноцентризм, який у релігії розкривається як фемінолатрія та матернолатрія, у філософії – як кардіоцентризм та афектоцентризм, в ідеології – як прихований матриархальний расизм, у соціальній моралі – як матерналізм і матріотизм (матріархальний фаміліаризм). Усі перелічені складники є елементами як культурної системи загалом, так і гендерної культури зокрема. При цьому дослідження гендерної культури в межах соціології гендеру й соціології гендерної культури як теорій середнього рівня потребують відповідного теоретико-методологічного обґрунтування, концептуальної надбудови, яка утворює знання найвищого рівня узагальненості.

Проголосивши курс на євроінтеграцію, Україна не просто декларує свою прихильність до відповідного геополітичного вектора. Цьому геополітичному вектору відповідають, зокрема, і гендерні відносини європейського типу, які є феміністичними, егалітарними, толерантними щодо гендерних меншин, раціоналістичними й транспарентними. У соціальних практиках це означає експліцитність гендерних відносин влади та підпорядкування розподілу ресурсів, включаючи сексуальний. Соціологія гендеру загалом та соціологія гендерної культури України зокрема внаслідок дефіциту відповідних системологічних досліджень (за наявності величезної кількості статей з гендерної тематики, переважно початку 2000-х рр.) може бути охарактеризована як така, якій бракує прозорості в сегменті розуміння гендерної аксіосфери та гендерних ієрархій в українському суспільстві. Брак цієї прозорості має бути надолуженим у рамках запропонованої дисертації.

Актуальність окресленої теми дослідження має два ключових виміри: *науково-теоретичний та соціально-практичний.*

У *науково-теоретичному сенсі* проблема постає у зв'язку з типологічною невизначеністю соціології гендерної культури України як галузевої соціологічної теорії середнього рівня, яка надає змогу вирізнити гендерну культуру України серед гендерних культур інших суспільств. Насамперед, ідеться про певні теоретичні невизначеності, які окреслюють суперечливість її засадничих ознак у культурній та соціальній системології, а саме: 1) теоретичну невизначеність центратора гендерної культури України й пов'язаних із ним місій та ідентичностей ключових гендерних груп; 2) недостатню визначеність гендерного світогляду (його філософських, ідеологічних, морально-соціальних складників), спрямованостей і ціннісних ієрархій; 3) проблематичність побудови моделі статусно-рольових ієрархій ключових статевих та гендерних груп як предметів досліджень у соціології гендерної культури; 4) теоретичну невизначеність особливостей гендерного характеру, гендерних скриптів (сценаріїв) і гендерних норм. Розв'язання цього складника проблеми можливо на основі культурної й соціальної системології як неофункціоналістської теорії культурних і соціальних систем.

Соціально-практичний вимір актуальності теми впливає з недостатності дослідження аксіосферних складників гендерної культури в Україні в дискурсах та практиках повсякдення. Ідеться про подвійні гендерні стандарти; гендерно-

трансфігураційні викривлення, які є супутніми подвійним гендерним стандартам; сплутане ідеологічне позиціонування фемінізму як продовження матріархату; деелітизацію та деморалізацію українського чоловіцтва, його культуропатичну та соціопатичну кризовість, зумовлену слабкістю чоловічих політичних еліт у сегментах організації культурного будівництва, армії, правопорядку, економічного зростання й інших сегментах, нерозривно пов'язаних із потребою культурної та соціальної потенціалізації чоловіцтва як гендерної групи; безбатченство як наслідок втрати маскулінними чоловіками їх культуро- та соціоформувань можливостей; гендерного геноциду чоловіцтва (андроциду), що має місце в армії, освіті, сімейних відносинах тощо; гендерну дискримінацію в сімейному й кримінальному судочинстві при декларуванні стандартів гендерної рівності чоловіків і жінок.

До цього додається наявність позірної жінковшанування й фактичної обмеженості чоловічих прав при декларуванні на рівні чинного законодавства статевої рівності; домінування жінок і фемінних гендерних образів у всіх сегментах художньої культури при периферизації чоловічих образів; наявність феміністичної критики недостатньої гендерної рівності при фактично привілейованому (у юридичному та моральному аспектах) становищі жінок щодо чоловіків; констатація жінками-дослідницями чоловічого доміну та патріархату при його фактичному запереченні; маніфестування моралі гендерної рівності при поширеності негативно-знецінювального сторітелінгу й матріархально-расистської гендерної міфології щодо чоловіків; проголошення ідеології головування чоловіків у родині при їх фактичній периферизації та редукції чоловічих ролей на мікрорівні до інструментально-технічних при переважанні менторських, едукаторських, педагогічно-наставницьких і людино-експертних ролей у жіночих статевих когортах тощо.

Отже, *науковою проблемою* в межах мультипарадигмального теоретизування є суперечність між потребою методологічного консенсусу для подолання визначення ідентитарних складників гендерної культури України та несформованістю агрегованого знання й неузгодженістю теоретичних і емпіричних підходів до вивчення гендерних культурних практик, що ускладнює коректне порівняння та узагальнення результатів відповідних досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної теми кафедри соціології та соціальної роботи Класичного приватного університету «Активізація громадянського суспільства в сучасній Україні» (номер державної реєстрації 0116U002646), де докторантом розроблено підрозділ «Емпіричне дослідження гендерної культури України», в якому подано програму емпіричного дослідження гендерної культури України; узагальнено та інтерпретовано результати емпіричного дослідження гендерної культури України (довідка Класичного приватного університету № 448 від 23.04.2019).

Мета й завдання дослідження. *Метою дослідження* є здійснення соціологічної теоретико-методологічної концептуалізації гендерної культури як смислотвірної тотальності зі специфічними ціннісно-стандартизуючими аксіосферами й регуляторами відносин домінатності/субмісивності між різними гендерними групами через механізми гендерної інкультурації та соціалізації й створення культуро- та соціосистемологічної моделі соціології гендерної культури в Україні.

Для досягнення цієї мети поставлено такі *завдання*:

- 1) визначити предмет соціології гендерної культури та теоретико-методологічні засади дослідження гендерної культури як підсистеми культурної системи;
- 2) обґрунтувати культурну й соціальну системологію як неофункціоналістську соціологічну теорію та інструмент рефлексії засад соціології гендерної культури;
- 3) дослідити матріархальні особливості гендерної культури України в контексті культурно-антропологічного, етнографічного та соціологічного підходів до розуміння патріархальних і матріархальних гендерних культур;
- 4) з'ясувати особливості гендерних девіацій та побудувати їх типологію в гендерній культурі України в культуро- та соціосистемологічному аспектах;
- 5) систематизувати й класифікувати культурно-соціальні особливості гендерного насильства в гендерній культурі в Україні;
- 6) репрезентувати аналітико-теоретичну та емпірично-технологічну модель гендерної культури в Україні.

Об'єкт дослідження – культурна та соціальна системологія як неофункціоналістська теорія культурних і соціальних систем у побудові засад соціології гендерної культури.

Предмет дослідження – поняттєво-категорійний апарат культурної та соціальної системології як інструмент соціологічного аналізу гендерної культури в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано такі методи:

– у розділі 1 – метод структурно-функціонального аналізу, типологізації/класифікації, історико-соціологічної реконструкції, культуро- та соціосистемологічного моделювання;

– у розділах 2 та 3 – метод історико-соціологічної реконструкції (для аналізу джерел з культурної антропології, етнографії й соціології) з метою вивчення гендерних культур; культуро- та соціосистемологічного моделювання – для виявлення особливостей гендерної культури України, гендерних девіацій і гендерного насильства; метод типологізації/класифікації – для побудови типології гендерних культур, гендерних девіацій та гендерного насильства; метод якісного аналізу таблиць спряженості – під час опрацювання даних двовимірних розподілів;

– у розділі 4 – методи збору даних (анкетування на основі розробленої автором анкети) та метод аналізу двовимірних розподілів (як метод інтерпретації даних) таблиць спряженості – для емпіричного дослідження гендерної культури України.

Методологічною базою дослідження є структурний функціоналізм у його теоретичній (неофункціоналістській) версії – культурної та соціальної системології, ключові положення якої розроблено й викладено в працях Ю. Романенка, а первинну назву наукового напрямку – соціальна системологія – запропоновано Ю. Яковенком. В аспекті своєї теоретико-парадигмальної побудови культурна й соціальна системологія є синтетичною метатеорією, яка утворена кластером соціологічних теорій, зокрема:

1) структурним функціоналізмом і неофункціоналізмом Т. Парсонса та Н. Лумана, теорії яких визначають культуру як аксіосферне утворення, що є структурованим у

вигляді складної ієрархії рівнів і елементів. Це ключове положення теорії структурного функціоналізму та неофункціоналізму набуло розвитку в дослідженнях Ю. Романенка, який презентував культуру, соціум, психіку та тіло/тілесність як ієрархічний тетракластер, що складається із центруючого, вертикалізуючого, ординалізуючого та матеріалізуючого рівнів і відповідних елементів;

2) інституціоналізмом як концепцією макроаналізу соціальних інституцій, представленою в працях П. Блау, А. Гручі, П. Дімаджіо, У. Пауела, Н. Флігстіна, Л. Болтанського та Л. Тевено, В. Радаєва й О. Шкаратана, предметом дослідження якої виступають інституційні поля та супроводи (*institutional fields and arrangements*), формальні й неформальні правила, локальні порядки та конвенції, ціннісні порядки (порядки цінностей тощо). Серед українських дослідників інституціоналістську версію макроаналізу представляють Є. Головаха та В. Щербина із численними публікаціями, присвяченими трансформаціям українського суспільства;

3) соціологізованим юнгіанством, яке є фундованим на побудові типологічних профілів колективної психіки спільноти, що розглядається як підпорядковано-узалежнена щодо культури та суспільства. Методологічною основою соціологізованого юнгіанства слугують праці К.-Г. Юнга, Дж. Хілмана, реінтерпретовані Ю. Романенком у контексті морфології етноспецифічних архетипів і корелятивних щодо них конфігурацій ментальних диспозицій етноспільнот;

4) структуралізмом, засадничі ідеї якого стосуються конституювання мов як похідних від інституційних порядків знакових систем, що є структуруючими щодо символічних інтеракцій як керуюча ними метасистема (Р. Барт, Ж. Лакан, К.-Леві-Строс, М. Фуко). Розвиток ідей структуралізму в культурній та соціальній системології надає змогу розглядати гендерну культуру в Україні як своєрідну мову, морфологія та синтаксис якої є структуротвірними щодо гендерних інтеракцій, відносин домінування/субмісії на рівнях «культура-соціум-психіка-тіло»;

5) символічним інтеракціонізмом Г. Блумера, Ч.-Х. Кулі, Дж.-Г. Міда, фундованого на ідеях мовно-символічного опосередковування взаємодій та символічного метаболізму, що полягає в частково свідомісній, частково (і переважно) безсвідомій переробці символів та символічних акордансів;

б) етнографічними та гендерно-соціологічними студіями, а також дотичними до них галузевими соціологічними й міждисциплінарними дослідженнями в соціології релігій, соціології смертності, патосоціології, етнопсихології, етнографії українських учених, зокрема: О. Артемьєвої, Г. Бондар, Т. Говорун, О. Горошко, О. Кісь, В. Крячка, К. Михайльової, С. Оксамитної, В. Павленка, М. Паращевіна, М. Пірен, Ю. Романенка, Ю. Розі, Н. Собоевої, Т. Серги, С. Тагліна та ін.

Емпіричну базу дисертації становлять результати авторських емпіричних досліджень, отримані шляхом опитувань 600 респондентів (з них: чоловіків – 270 осіб, жінок – 330 осіб) у Києві, Дніпрі, Івано-Франківську (кількість респондентів у кожній з підгруп – 200 осіб). Вибірка є стратифікованою за п'ятьма ознаками: стать, вік, етнічна ідентичність, гендерна ідентичність, регіональна ідентичність. Методами збору соціологічної інформації обрано два різновиди опитування: а) анкетування; б) напівструктуроване глибинне інтерв'ювання з опитувальником, що містить навідні запитання без стандартизованих відповідей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці теоретико-методологічних і концептуальних засад соціологічного дослідження/соціології гендерної культури на основі культуро- та соціосистемологічного підходу, сформульовано такі основні положення, що мають наукову новизну:

уперше:

– запропоновано визначення гендерної культури як структурованої аксіосфери, яка містить центруючі, вертикалізуючі, ординалізуючі та матеріалізуючі рівні в субординованій єдності цих рівнів і їх елементів. *Відмінність від результатів попередніх досліджень* полягає у вирізненні елементів гендерної культури України на засадах культурної й соціальної системології (гендерного центратора, місії, ієрархії гендерних ідентичностей, гендерного світогляду тощо) із розкриттям гендеру як тотально-наскрізного формоутворення в культурі, суспільстві, психічній системі та тілесності. У цих чотирьох рівнях, у свою чергу, виділено матернолатрію й геніколатрію як неінституціалізовані практики жінкообожнення та ідеалізації жіноцтва у сфері соціальної моралі (культурний рівень); ієрархії гендерних груп у вигляді статусно вищої гендерної групи жінок із маскуліним (розщепленим) гендером і гендерної групи чоловіків, гендерно-ідентифікованих за формально-біологічними (тілесними) ознаками, та їх статусно-рольових комплексів у вигляді поведінки домінування-покори (соціально-груповий і соціально-інституційний рівні); ідеалізуючі соціальні уявлення про себе як про гендерну групу (жінки) та віктимізаційні (нарцисичні й мазохістські) соціальні уявлення про себе як про гендерну групу (чоловіки) (гендерно-психічний рівень); негативну стигматизацію, дискримінаційні й віктимізаційні практики як продовження у вигляді латентного програмування чоловіків на аутосуїцидальну поведінку та щеплення танатофілії в тілесних практиках (особливостях трудової діяльності, девіацій, харчової поведінки, ставлення до власного здоров'я тощо);

– обґрунтовано визначення корупції як мікросоціального (сімейного) явища, якому за змістом відповідає латентність (неекспліцитність, непрозорість) сімейного сценарію для чоловіків, жінок, дітей та інших членів родини, що призводить до низки культуропатогенних і мікросоціопатогенних явищ, таких як: гендерне насильство й сімейний деспотизм (фонова емоційна нестабільність та хаотизуюча поведінка чоловіків і/або жінок, яка є руйнаційною щодо особистих кордонів членів родини та інтегрування, кооперування їх зусиль у досягненні сімейних цілей – від пікінгу, мобінгу до фізичного кримінального насильства); подвійні гендерні стандарти (порушення принципів рівності, справедливості, послідовності в моральних відносинах між членами родини); сімейне шахрайство (приховування механізмів накопичення та перерозподілу фінансів і майна, особистих комунікацій для експлуатації та інших форм зловживання довірою); міфологізація сімейного життя (конструювання викривленої картини сімейного життя для внутрішнього вжитку членів родини й зовнішнього соціального оточення). *Відмінність від результатів попередніх досліджень* полягає в розширеному розумінні корупції як феномену гендерної культури, похідного від подвійних гендерних стандартів, наскрізних щодо всіх соціальних інституцій і соціальних спільнот;

– сформульовано положення про гомологічність/ізоморфність структур державної влади та життєустрою матриархальної сім'ї як матриархально-сексистської

організації відносин, якій на макроінституційному рівні відповідає мультиолігархічна (клептократична) держава з політичним матріархатом. *Відмінність від раніше встановлених положень* полягає в доведенні структурно-функційної ізоморфності (рекурсивності) політичного (державного) та сімейного матріархату в аспекті проявів легітимізованого деспотизму в поєднанні гіпервимогливості при низькому рівні морально-психологічної й соціо-економічної підтримки та сімейної охлократії-анархізму з ізоморфними явищами в загальносоціальному масштабі (мультиолігархічне правління з корупційними практиками). Наголошено на тому, що первинним соціальним осередком корупції є українська матріархальна сім'я, в якій відбувається первинне узвичаєння подвійних гендерних стандартів і відповідних їм корупційних практик приховування, міфологізації сімейного життя;

– визначено первинне конституювання матріархату у сфері встановлення ціннісних взірців на основі реалізації жінками священсько-наставницьких, педагогічних, моралізаторських, експертно-соціальних ролей. Наголошено на фактичній монополізації жіноцтвом на рівні морально-етичних стереотипів сфери соціального та емоційного інтелекту при мовчазному визнанні лідерства жінок у всіх дебатах, суперечках, комунікаціях, що стосується суспільства, психології, політики, права, сімейного життя, про фактичні поступки жінкам у зазначених сферах. *Відмінність від раніше встановлених положень* полягає в закцентуванні уваги на узвичаєннях/стереотипізаціях чоловічих ролей як переважно технічно-інструментальних заробітчанських, годувальницьких, консьюмерсько-забезпечувальних, що спричиняє ізоляцію більшості чоловіків від можливості повноцінної комунікації й виконання інкультураційних і соціалізаційних ролей;

– надано інтерпретацію української соціальної моралі як відображення штучно насадженої матріархальною державою міфології чоловічої дефектності й жіночої надцінності, у якій фігурують мізандричні стереотипи з фіксованими «протипоказаннями» щодо виконання для чоловіків наставницьких, едукаторських, менторських, навчально-виховних ролей. *Відмінність від раніше встановлених положень* полягає в наголошенні на редукуванні рольового набору чоловіків до ролі боржника/годувальника матріархальної родини та належності в українській матріархальній родині жінці фінансово-дистрибуторських і власницько-дистрибуторських повноважень, які надають змогу здійснювати повне вилучення жінками чоловічого майна й доходів та октройованого й залишкового утримання чоловіків за рахунок їх же доходів при прямому юридичному супроводі зазначених процесів матріархальною державою;

– вирізнено дві групи сценаріїв гендерної інкультурації та соціалізації чоловіків: прямих (жорстких) та непрямих (м'яких), – які вибірково застосовують щодо чоловіків залежно від рівня їх свідомісно-поведінкової жорсткості/пластичності щодо матріархальної дресури. *Відмінність від раніше встановлених положень* полягає в конкретизації змісту зазначених сценаріїв, зокрема: а) прямих (жорстких), які включають у змістовному плані відкритий морально-психологічний і фізичний маніпулятивний вплив на чоловіка з боку дружини й фемінокластеру, який підтримує її, що припускає гендерне насильство з метою здійснення інтелектуально-вольового придушення та відтворення в психіці чоловіків стійкої суїцидальної депресії як стану

або депресивних характерологічних диспозицій; б) м'яких (непрямих), які включають використання певних моделей фізичної культури й тілесної соціалізації для індукування прогресуючого деградансу в психіці через управління певними тілесними процесами: нав'язування неправильної харчової поведінки (штучної харчової депривації/переїдання), алкоголізації, використання сексуального маніпулювання (нав'язування контрастивних сценаріїв сексуального перенасичення/депривації для встановлення прийнятної для жінки ритму сексуального життя), спонукання до непродуктивного консьюмеризму (шопоголізму) для штучного створення сімейного бюджетного дефіциту як ситуації, яка легітимізує використання морально-емоційних репресій щодо чоловіка з боку фемінокластера, спонукання чоловіків до трудоголізму, адиктивних захоплень і девіацій тощо;

удосконалено:

– визначення матриархального сексизму як інституціалізованих на рівні соціальної моралі та права практик прихованої/відкритої репресії щодо виявів біологічно-відповідної маскулітності з відповідними стигматизаційними наслідками щодо будь-яких виявів чоловіками соціопсихічної автономії при преферуванні соціальної селекції гендерно-девіантних груп чоловіків (здебільшого з виявами трансфігурованого гендеру). *Удосконалення визначення здійснено в частині вирішення виявів гомофобії та гетерофобії в соціальній поведінці чоловіків і жінок;*

набуло подальшого розвитку:

– трактування соціокультурної легітимації гендерного насильства жінок щодо чоловіків в аспекті сформульованого висновку щодо застосування чоловіками епізодичного фізичного насильства щодо жінок як безсвідомо-криміналізованої реакції на систематичну віктимізацію (Г. Бондар, В. Крячко, Ю. Розя);

– інтерпретація танатофілічності як диспозиції українського менталітету (В. Крячко) в аспекті уточнення зв'язку між танатофілічністю як диспозицією менталітету й соціального характеру та перманентною незавершеністю в соціально-історичному перформативі України (Ю. Романенко);

– постулат теорії клептократичного неофеодалізму в Україні Ю. Романенка, згідно з яким повновладдя жінок над чоловіками зовсім не потребує формального закріплення в праві, як і в інших інституціях. *Постулат доповнено положенням, відповідно до якого сам матриархат може виступати низовою ланкою соціального контролю, щодо якого макроінституції не мають жодної потреби у формалізаціях і що саме в такий спосіб політична влада може через таємність забезпечувати собі істотно вищий рівень проникності в мікрокомунікації;*

– пояснення андроцидарних особливостей української гендерної культури в аспекті визначення понять соціокультурної кастрації та андроциду в гендерній культурі України у зв'язку з розвитком ключових ідей з дисертаційних і монографічних досліджень Г. Бондар, В. Крячка, О. Пархоменка, Ю. Розі, Ю. Романенка, в яких проблема матриархального расизму й сексизму, андроцидарних практик є артикульованою доволі фрагментарно, зокрема в контексті згадування окремих диспозицій українського менталітету та ідентичності українства, фемінних й емоційних складників українського менталітету як дисфункційних щодо соціальності (В. Крячко); висвітлення окремих складників матриархального сексизму та

патріархального сексизму й висновків щодо гендерної нерівності в Україні, яка зумовлена особливостями релігійної моралі та ідеології жіночої надцінності (Г. Бондар); закцентування уваги на диспропорції демографічної статистики й істотних розривів у тривалості життя чоловіків і жінок, загальній поширеності органічних хвороб та високій okazіональній смертності серед чоловічої популяції, яка, високоюмовірно, пов'язана з унормованим аутосуїцидом (Ю. Розя); припустимості судової гендерно-агональної риторики щодо чоловіків у сімейному процесі в Україні та їх моральної стигматизації (О. Пархоменко); андроцидарності української культури в аспекті використання матріархату як інструменту панування квазіетнічних контреліт та деелітизації української соціальності, перетворення її на соціальний агрегат як наслідок браку маскулінних цінностей і культивування матріархального сексизму (Ю. Романенко); деградаційності фемінізму та матріархальних практик для еволюції людства, розглядаючи останні в соціологічному контексті (О. Новосьолов). *Подальший розвиток відповідних положень реалізовано* шляхом висунення ідеї про андроцидарність гендерної культури в Україні як її атрибуту, в якому є скомпенсованими брак раціональності та зрощеність системи влади із суб'єктами екстериторіального впливу, а також інвертовані гендерні уявлення про маскулінність.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес.

Наукові результати утворюють підґрунтя для подальших культуро- й соціосистемологічних та емпіричних досліджень гендерної культури України за умов євроінтеграційних процесів і модифікації гендерних відносин в Україні.

Теоретична значущість роботи полягає в подальшому розвитку соціології культури, соціології гендеру, соціології гендерної культури України, андрології та фемінології, гендерної політики, гендерної стандартизації виховання тощо за допомогою методології структурного функціоналізму в його теоретичній (неофункціоналістській) версії – культурної й соціальної системології.

Соціально-практична значущість роботи виявляється у використанні розроблених у дисертації положень та зроблених висновків для проектування законодавства у сфері гендерних відносин; розробки програм реалізації стандартів гендерної рівності в різних інституційних середовищах (політиці, бізнесі, державному управлінні тощо); напрацювання рекомендацій для органів соціального патронажу, органів внутрішніх справ щодо подолання гендерних девіацій і гендерного насильства; роботи в галузі соціотерапії та психотерапії різних напрямів для визначення гендерних складників культуропатій і соціопатій різної генези.

Сформульовані в дисертації наукові положення можуть бути основою для розробки навчальних програм та викладання навчальних дисциплін «Соціологія гендеру», «Соціологія гендерної культури», «Основи фемінології та андрології», спецкурсів «Гендерна політика», «Гендерне виховання» на відділеннях і факультетах соціологічного, культурологічного, психологічного профілів.

Основні наукові положення, результати й висновки дисертації використовують у навчальному процесі Класичного приватного університету при викладанні дисциплін: «Загальна соціологія», «Теорія соціальної роботи» (протягом 2016–2017 рр.) (довідка № 406 від 12.04.2019); «Система організації соціальних служб», «Соціалізація

особистості», «Галузеві соціології» (протягом 2017–2018 рр.) (довідка № 439 від 19.04.2019).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторські розробки й обґрунтовано позицію стосовно розв'язання теоретико-методологічних та емпіричних проблем гендерної культури в Україні. Матеріали кандидатської дисертації на тему «Тіло, тілесність та практики харчування: теоретико-соціологічна рефлексія» при підготовці докторської дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження доповідалися на національних і міжнародних конференціях та круглому столі, таких як: V Всеукраїнська інтернет-конференція «Освіта та соціалізація особистості» (м. Одеса, м. Запоріжжя, 2017 р.); I Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Південноукраїнські наукові студії» (м. Одеса, 2018 р.); Науково-практичний круглий стіл «Світове українство як апологет та реставратор української національної ідеї» (м. Запоріжжя, 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Формування стратегії міжнародної комунікації особистості учня в онтогенезі: від методики до методології» (м. Мелітополь, 2018 р.); Могилянські читання – 2018 «Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (м. Миколаїв, 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу» (м. Полтава, 2019 р.); VI Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи» (м. Кам'янське, 2019 р.); VI Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасного суспільства в фокусі соціології» (м. Київ, 2019 р.); IX Міжнародна наукова конференція «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: проблеми мира та ненасильства в змінах глобального порядку» (м. Запоріжжя, 2019 р.); IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Придніпровські соціологічні читання» (м. Дніпро, 2019 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Наука и образование в современном мире» (м. Караганда, 2020 р.).

Публікації. Результати дослідження викладено в 36 публікаціях, зокрема основні наукові результати дисертації висвітлено в 25 працях, з них: 1 – монографія; 1 – розділ у монографії; 21 – стаття в наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України із соціології (з них 14 – внесено до наукометричних баз даних); 2 – статті в наукових періодичних виданнях інших країн із напрямку, з якого підготовлено дисертацію. Наукові результати дисертації додатково відображено в 11 працях (тези доповідей на наукових конференціях, які засвідчують обов'язкову апробацію матеріалів дисертації).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг основного тексту роботи становить 360 сторінок. Список використаних джерел містить 327 найменувань, з яких 131 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено мету й завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію й упровадження результатів, структуру дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретико-методологічні засади дослідження гендерної культури»* – розглянуто гендерну культуру в соціологічній та міждисциплінарній концептуалізації; визначено ключові ідеї, поняттєво-категорійний апарат культурної та соціальної системології як парадигми аналізу гендерної культури; проаналізовано ціннісну свідомість як реєстр панування й домінування в гендерних культурах.

У *підрозділі 1.1 «Гендерна культура в соціологічній та міждисциплінарній концептуалізації»* гендерну культуру концептуалізовано на чотирьох рівнях аналізу: аксіосферно-смысловому, соціально-інституційному (соціогруповому), соціетально-психічному (індивідуально-психічному) та соматичному.

Гендерну культуру в структуралістському вимірі можна подати як знакову систему (мову), у якій наявні, подібно до структури мови, фонетика, морфологія й синтаксис. «Фонетику» гендерної культури утворюють окремі символи, через які виражаються певні гендерні дії (аналогом яких виступають слова з відповідним розділом філології – морфологією), ці дії, у свою чергу, формують «речення» у вигляді узгоджених актів гендерної свідомості та поведінки, а останні складаються в поведінкові репертуари (скрипти, сценарії) і тексти (гендерні перформанси).

Символи гендерної культури можуть формуватись у вигляді образів соціальної моралі й похідної від неї педагогіки (морально-етичних ідеалів), ідеологічної пропаганди, мистецтва та транслюватись через вказані сфери свідомісним або безсвідомим шляхом.

Якщо трансляція відбувається через свідомісні канали, то відповідні гендерні образи позиціонуються в педагогіці у вигляді виховних вимог щодо поведінки базових статевих груп, в ідеології й мистецтві – шляхом популяризації/ідеалізації відповідних героїв/персонажів. Так, у педагогіці створюється комплекс заборон-обмежень на вияви девіантних щодо панівної гендерної групи контентів свідомості та поведінки, в ідеологічній пропаганді певні актори можуть здійснювати спрямовану ідеалізацію/п'єдесталізацію відповідних гендерних статусів, приписуючи їм ту чи іншу значущість. Трансляція може відбуватися також на безсвідомому рівні через раціонали харчової поведінки, стилізацію одягу, організацію життєвих просторів та середовищ тощо.

Визначено, що, оскільки символи транслюють відповідні змісти через мову як прямо, так і опосередковано, їх трансляція відбувається у вигляді символічних інтеракцій. Символічні інтеракції виступають у вигляді обміну символічними конструктами між різними суб'єктами, які реагують на ті чи інші дії одне одного певними віддзеркаленнями (mirroring).

У *підрозділі 1.2 «Культурно- та соціосистемологічна парадигма аналізу гендерної культури»* визначено два базові типи гендерної культури: а) агональну; б) дифузійну. Зазначені культури як системи є по-різному структурованими в аспекті будови

ціннісної свідомості та її складників: гендерних центраторів, місій, ієрархій гендерних ідентичностей, світоглядів тощо. Наголошено на тому, що в агональній гендерній культурі переважає відкрита ідентифікація всіх гендерних груп (включаючи інвертні та первертні гендерні групи) і відбувається експліцитне вирізнення їх у соціогендерній структурі суспільства. Визначено, що з такою гендерною релігійною етикою та ідеологією всезагальної диференціації кореспондує ринкова економіка, яка зберігає гендерний нейтралітет щодо ідеологічних преференцій відповідних соціальних груп, поширення в суспільстві гендерного егалітаризму.

Констатовано й визначено, що в дифузійному типі гендерної культури ціннісна структура задає такі відносини між гендерними групами, для яких характерна прихована заборона на їх самоідентифікацію та вирізнення в соціогендерній структурі суспільства. Ідеться не просто про практики придушення гендерної самоідентифікації на рівні будь-якої соціальної активності, а про викреслювання/замовчування щодо існування самих периферійних і маргінальних груп на рівні дискурсу.

У контексті української гендерної культури в аспекті вищезазначеного розгляду зауважено щодо ідеології переважання ідеології малої нуклеарної сім'ї (фаміліаризму) матріархального типу із сакралізацією жіночого начала та жінок, їх прихованої ідеалізації на рівні буденної свідомості з кореспондентним знеціненням чоловічого начала й чоловіків. На підставі вищезазначеного гендерну культуру України зараховано до дифузійного типу, оскільки: 1) наявні в цій культурі гендерні трансфігурації відкрито не маніфестують, а приховують; 2) для відносин між домінантними та субмісивними гендерними групами характерна латентна репресивність; 3) у самій гендерній культурі переважає дискурс замовчування/табування щодо міноритарних гендерних груп.

У підрозділі 1.3 «Ціннісна свідомість як реєстр панування й домінування в гендерних культурах» виділено контрольні та референційні функції реєстру ціннісної свідомості в гендерній культурі щодо інших реєстрів свідомості й гендерних практик. Референційні функції визначено як ті, що стосуються надання свободи вибору та постачання інформацією, яка є необхідною для осмисленої взаємодії з оточенням. Наголошено на тому, що контрольні функції є вторинними щодо референційних функцій і є змістовно пов'язаними із встановленням нормативів, фреймів, правил. Визначено, що вплив референційних функцій на контрольні відбувається на основі таких контролюючих стимулів, як покарання, заохочення, встановлення термінів діяльності, змагальних ситуацій, які зменшують внутрішню мотивацію, позбавляючи почуття самодетермінації й компетентності. Констатовано, що дві групи зазначених функцій ціннісного реєстру гендерної культури можуть бути відрефлексованими із застосуванням есенціалістських і преформістських теорій, які дають можливість описати, проаналізувати та спрогнозувати напрями конструювання ключових гендерних ідентичностей.

Наголошено, що референційний вплив сприяє зростанню гендерної компетентності та впевненості в легітимованості відповідних гендерних практик. При цьому гендерні цінності актуалізуються в гендерній поведінці через механізми залучення-відокремлення до ідентифікаційної групи (наприклад, секс-меншин) при виникненні нової гендерної групи в соціальній системі. За умови гомогенності цінностей і високої міри

усвідомлення групової належності в членів гендерної групи виникає більше можливостей для реалізації як в особистісному плані, так і в груповому.

Визначено, що дослідження референційного впливу в його буденно-повсякденних виявах може здійснюватися, як мінімум, у двох аспектах: культурно-антропологічному та соціологічному. Референції існують на засадах первинного етноцентризму й визначенні порядкуутворювальних груп, яким належить як сакральний, так і профанний простір. Влада тієї чи іншої групи визначати сакральне й профанне є відкритою темою для культур-антропологічних і соціогендерних студій патріархату та матріархату.

У **другому розділі** – *«Матріархальні гендерні культури: соціально-історичний та теоретико-соціологічний аспекти»* – визначено поняття матріархату в міждисциплінарних дослідженнях і соціології та реалізовано візуально-символічний і соціально-історичний аналіз матріархальних культур та суспільств.

У *підрозділі 2.1 «Поняття матріархату в міждисциплінарних дослідженнях та соціології»* на основі узагальнення теорій С. Георгоуді, В. Ріверса, Е. Тайлора та інших авторів зроблено висновок про те, що материнська влада, як і влада жінок, не є синонімічними владі жіночого (фемінного) начала, що має місце, зокрема, в українській культурі. Наголошено на тому, що жінковладдя потребує свого інституційного закріплення й реалізується в Україні, зокрема, через матріархальну феодальну державу, яка експлуатує матріархат як інституцію політичного контролю жіноцтва над чоловіцтвом на рівні матріархальної родини. При цьому відзначено, що безпідставна периферизація теорії матріархату мала місце на початку ХХ ст., що пов'язано, з одного боку, із термінологічними змішуваннями його змісту з поняттям гінекократії, з іншого – з кризою культурно-еволюціоністського напрямку в соціології, а також деяким згасанням інтересу до культурно-антропологічних досліджень.

Констатовано, що контраверсією матріархату та матерналізму як відповідної йому ідеології можна вважати не тільки патріархат і патерналізм, а й фемінізм, який наголошує на звільненні жінок від усіх форм чоловічого гноблення, включаючи домашню тиранію та патріархальний сексизм. При цьому відмінністю матріархату від фемінізму є опора на гендерно-станові привілеї жіноцтва, у контексті яких жінковладдя може бути концептуалізовано як релігійний, ідеологічний та соціально-моральний конструкт, що надає змогу описувати соціальну реальність під кутом зору влади щодо інтерналізації стандартів оцінювання, орієнтованих на жіноцтво.

Матріархальні або діархальні (квазіпатріархальні) моделі гендерної влади впливають, зокрема, і на сексуальну поведінку, безвідносно до того, чи визнає суспільство, чи відрефлексовує архетипово-міфологічні сценарії, чи відображаються вони в соціальній практиці.

Відзначено первинність космологічно-символічних вимірів гендерного порядку та міфологічній легітимації матернолатрії й гінеколатрії безвідносно до реальних соціальних ролей жінок. Зазначено, що суспільство може дозволяти як жінкам, так і чоловікам квотувати свою присутність у будь-яких соціальних інститутах і, тим не менше, виявляти всі ознаки гендерної нерівності. За умов матріархату стає можливою сексуальна експлуатація чоловіків, як і навпаки: в умовах патріархату уможлиблюється сексуальна експлуатація жінок.

У результаті проведеного аналізу зроблено висновок про те, що стать, яка домінує символічно й міфологічно, підпорядковує стать, яка поступається їй місцем у символічному порядку. Наголошено на тому, що, наскільки б чоловіки та жінки не доповнювали одне одного в політиці, відносини гендерного панування й підпорядкування визначають релігія, космологія-міфологія, ідеологія та похідні від неї соціальна мораль і право. І якщо релігія, міфологія та соціальна мораль обертаються навколо жіночих символів, а останні відтворюються в різноманітних сферах соціокультурного життя (публіцистичний дискурс, мистецтво, наука), то дослідник має всі підстави говорити про матріархат безвідносно до політичних складників культурної й соціальної систем, економічного квотування, стандартів соціального захисту тощо.

У підрозділі 2.2 *«Матріархальні культури та суспільства: візуально-символічний і соціально-історичний аспект»* охарактеризовано такі особливості гендерної культури матріархату в міфологічних фольклорних сюжетах. По-перше, сакралізація материнства, наділення образу матері магічними, фасцінальними, богоподібними атрибутами. Зазначено, що зворотним боком звеличення жіночого магізму є віктимізація чоловіцтва, закріплення за чоловіками образів наївних жертв, невдах, виконавців рутинних справ і сліпих маріонеток жіночих примх. По-друге, у гендерній культурі матріархату та кібелічних проявах жіночості відображено танатичні мотиви, кастраційні та узалежнювальні щодо чоловіків моделі поведінки, які мають легітимувати їх у статусі нижчих меншовартісних, порівняно із жінками, істот.

Наголошено на тому, що, оскільки будь-який міфологічний сюжет виступає проєкцією безсвідомих соціальних уявлень та експектацій гендерної культури, то, за умови застосування такого емпіричного методу дослідження, як глибинне неструктуроване інтерв'ю, вдається отримати емпіричний матеріал, що підтверджує наскрізність виділених характеристик гендерної культури матріархату не лише в далекому минулому, а й у сьогоденні українського суспільства.

Зазначено, що запаралеленість жіночих оціночних суджень жінок щодо чоловіків, їх атрибутування хтонічними рисами при паралельному зацентруванні власної богоподібності свідчить про те, що міф і фольклор не виступають просто продуктом уяви, а надають змогу вирізнити сценарії гендерної культури, які часто відтворюються в імпліцитній формі в соціальній моралі й правовідносинах того чи іншого суспільства.

У **третьому розділі** – *«Гендерна культура України в соціосистемологічному вимірі»* – проаналізовано та визначено релігійно-міфологічні й світоглядно-філософські складники гендерної культури України; визначено та охарактеризовано ідеологічні й соціально-моральні особливості гендерної культури України; охарактеризовано, проаналізовано, визначено та типологізовано девіації й насильство в гендерній культурі України.

У підрозділі 3.1 *«Релігійно-міфологічні складники гендерної культури України»* на основі культурної та соціальної системології як синтезу методологій структурного функціоналізму, структуралізму й символічного інтеракціонізму зроблено такі висновки щодо релігійно-міфологічних особливостей української гендерної культури. Визначено, що гендерний центратор цієї культури є представленим відповідною

структурою менталітету українства, якою є образ Великої Матері-землі. Від центрування жіночо-материнського начала як образу Абсолюту є похідними профанність/субмісивність інших гендерних груп, включаючи чоловіків і представників міноритарних гендерних спільнот. Констатовано, що янголізації та сакралізації жіноцтва на основі центрування жіночого начала як образу Абсолюту відповідає профанування й дезантропізація чоловіцтва, чоловічого (маскулінного) начала в гендерній культурі та дезантропізація ідентичностей представників інших гендерних груп (міноритарних гендерних спільнот).

Обґрунтовано, що ця структура колективного безсвідомого набуває інституційованого вигляду через систему гендерної інкультурації та соціалізації на всіх її рівнях (соціалізація в межах сім'ї, у закладах дошкільної, середньої та вищої освіти). Гендерну місію чоловіків щодо місії жінок можна визначити як гендерну субмісивність, з якої випливає жінкозалежний статус чоловіцтва як спільноти, яка має здійснювати щодо жінок і дітей допоміжні (а не провідні, лідерські) функції.

Зауважено й підкреслено, що гендерні ідентичності чоловіків та жінок в українській гендерній культурі формуються переважно як розщеплені (трансфігуровані), що зумовлює відповідну суперечливість соціогендерної поведінки в аспекті атрибутування в жінок чоловічих прав та обов'язків і відповідних соціальних експектацій щодо гендерної поведінки; у поведінці чоловіків переважає, відповідно, пасивно-фемінний складник, чому сприяє модель виховання, спрямована на порушення кордонів особи й легітимована в гендерній культурі завдяки гіперпротективності матерів щодо чоловіків (патерн, який набуває продовження в шлюбі у вигляді гіперпротекції жінок щодо чоловіків). Наголошено на тому, що гендерна трансфігурація в міжособистісних партнерських та шлюбно-сімейних відносинах сприяє викривленню гендерної свідомості на догоду ідеології матріархального расизму й сексизму.

У підрозділі 3.2 *«Ідеологічні та соціально-моральні особливості гендерної культури України»* визначено особливості гендерної ідеології матріархального расизму, якими є: всебічна сакралізація жіночого начала та жінковладдя при міноритарному соціогендерному статусі чоловіків, їх віктимізації; переважання серед жінок соціальних мереж і комунікативних кіл при штучному підтриманні режиму загальної атомізованості та фрагментованості комунікації чоловіків і слабкості спільнотоутворення серед них як гендерної групи; наявність усебічних можливостей застосування жінками щодо чоловіків гендерного насильства, починаючи від афективного тероризування й закінчуючи морально-етичною, педагогічною та правовою репресією через судову систему матріархальної держави; застосування чоловіками щодо жінок асиметричного фізичного (кримінального) насильства як реакції на анігіляцію маскуліності шляхом її всебічного придушення як на мікрорівні, так і в усіх інституційних секторах матріархальної держави; відмінна від європейської нуклеарної сім'ї модель гендерних розстановок у едиповому трикутнику, що тягне за собою формування трансгендерних ідентичностей; порушення збалансованості соціального віддзеркалення маскуліності за умови репресивного ставлення до маскуліної агресії при всебічному заохоченні з боку інституцій соціалізації квазімаскулінних патернів гендерної поведінки жінок.

Визначено соціальні відповідники (корелянти) домінування ідеології матриархального расизму, серед яких: 1) системна корупція суспільства у вигляді руйнування єдиних стандартів оцінювання; 2) політичний та кримінальний гомосексуалізм (Ю. Романенко), практичними відповідниками яких є шкодоносне використання політичної влади всупереч інтересам суспільства з експериментально-насильницькою метою на макрорівні та немотивоване побутове шкідництво на мікрорівні, яке стає зміщеним і заміщувальним щодо первинної гетеросексуальної активності; 3) трансфігурації та перверсії сексуальної поведінки в гетеросексуальних відносинах (трансфігураційний гомосексуалізм); 4) андроцидарне законодавство та нормативно-правове привілеювання жіноцтва як соціогендерної групи; 5) гендерна інкультурація матернолатрії, матерналізму, матриархального фаміліаризму на рівні релігійної, ідеологічної, моральної свідомості й гендерна інкультурація та соціалізація із щепленням кримінальної психопатії (щодо жінок), мазохізму й нарцисичної дефіцитарності, пасивної жіночості (щодо чоловіків).

У підрозділі 3.3 «Девіації в українській гендерній культурі: соціосистемологічний аспект» розглянуто форми гендерної дресури, які застосовують жінки щодо чоловіків і які залежать від наявного в чоловіків та жінок капіталу, що визначає їх місце в ієрархії демопопуляції. При обмеженості в чоловіка фінансово-майнового та політичного капіталу й наявності достатньо високого рівня розвитку некапіталізованого інтелекту жінки можуть використовувати сценарій матриархальної альфонсіади (за наявності вікового розриву).

Визначено, що при переході у вищі статусні групи чоловіків за рівнем доходу й адмінресурсу зростає ймовірність використання сценарію прихованої депривації та пасифікації з використанням формату домашньої проституції або прихованої депривації й пасифікації із застосуванням практик «умовно-випадкового» обмеження сексуальної активності чоловіка та їх заміщення іншими формами структурування часу. Наголошено на тому, що низькостатусні чоловічі особини зазнають неприхованої гендерної дресури та прямого насильства з відкритою депривацією й пасифікацією. У цьому разі метою жінки стає надексплуатація чоловіка за допомогою матриархальної держави та інституційно-правових механізмів узалежнення, переважно через дітей і пов'язані з дітьми норми майнового рейдерства в межах офіційного шлюбу. У всіх сценаріях гендерної дресури ключовим мотивом є десексуалізація сексу та всіляке депотенціювання чоловіків із використанням відкритого або прихованого гендерного насильства.

У підрозділі 3.4 «Насильство в гендерній культурі України» визначено, що поглиблення матриархальної кастрації відбувається шляхом блокування механізмів забезпечення культурної й психічної автономії чоловіцтва як самостійної гендерної групи та спрямованого здійснення андроциду. У підрозділі зміст поняття «андроцид» розкрито через сукупність його механізмів, які працюють в Україні, РФ, Білорусі та інших республіках пострадянського простору. До механізмів андроциду належать: а) систематичне культивування андрофобії та макротекстів, спрямованих на демонізацію чоловіків і чоловічих цінностей (Male-bashing), ідеться про поширення численних генікоцентричних ток-шоу, проблемно-орієнтованих передач, спрямованих на закцентування негативізму щодо чоловіків, усіянке розгвинчування тем чоловічої

зради, неналежного ставлення до дітей, сумнівності моральної репутації, кримінальних та інших девіантних схильностей чоловіцтва тощо; б) легітимація насильства щодо чоловіків шляхом популяризації наукових знань з практичної психології, правознавства; просвітницька діяльність у сфері гендерного мобінгу; в) стимулювання контрастової алкогольної поведінки, в якій поєднується абстиненція та надспоживання міцних алкогольних напоїв (така поведінка заохочується жінками як «культурно прийнятна», але в більшості випадків фізіологічно небезпечна для чоловічого організму). Заохочення святкового алкоголізму має наслідком підвищення чоловічої смертності в зрілому віці від алкоголізму внаслідок хронічних хвороб серцево-судинної системи або ж раптових зривів, що призводять до скорочення життя чоловіків; г) гендерно-дискримінаційне сімейне законодавство, яке закріплює фактичне безправ'я чоловіків у більшості сімейних обставин: у шлюбі, за умов дітонародження чи прийняття рішення про аборт, щодо виховання дітей, щодо розлучення та призначення аліментів; д) армійське рабство, яке полягає в створенні деструкційних щодо психіки та організму чоловіка умов служби – від неналежного андроцидарного харчування до кримінальних позастатутних взаємин із суїцидальними наслідками та подальшою інвалідацією чоловіків у постслужбовий період; е) пенітенціарне рабство та штучне погіршення умов тримання чоловіків у слідчих ізоляторах, тюрмах, призначення суворіших, ніж для жінок, вироків і катування в процесі здійснення покарань; ж) забезпечення важких, небезпечних та шкідливих для здоров'я умов праці й ігнорування заходів безпеки, що призводить до зростання статистики травматизму та смертності серед чоловіків; з) дефіцитарність медичного обслуговування, орієнтованого на чоловіків; відсутність андрологічного огляду й лікування (попри поширеність і здешевленість гінекологічного огляду та лікування); і) матриархально-расистське виховання чоловіків, тобто пропаганда надцінності материнства, жіноцтва та дитинства, спекуляція на інтересах дітей для нав'язування чоловікам зміщеної ієрархії цінностей, орієнтованої на просту біологічну репродукцію заради інтересів жінок і їх проєктів споживання; к) віктимізаційні й мазохістські соціальні стереотипи, які уможливлюють надексплуатацію чоловіків та виправдовують стратегії жертвоприношення чоловічого життя заради сім'ї (жінок і дітей), погляд на чоловіка як на видатковий матеріал, гарматне м'ясо, маніпулятивне послуговування ідеологією сімейного егалітаризму для забезпечення жіночих привілеїв та майнового шахрайства в реалізації сімейних сценаріїв.

У **четвертому розділі** – *«Емпіричне дослідження гендерної культури України»* – подано програму емпіричного дослідження гендерної культури України; узагальнено та інтерпретовано результати емпіричного дослідження гендерної культури України.

У *підрозділі 4.1 «Програма емпіричного дослідження»* визначено мету й завдання, об'єкт і предмет; сформульовано ключові гіпотези дослідження; подано теоретичне визначення та емпіричну інтерпретацію ключових понять дослідження; обґрунтовано проєкт вибірки й методи збору соціологічної інформації.

У *підрозділі 4.2 «Узагальнення та інтерпретація даних емпіричного дослідження»* сформульовано й узагальнено емпірично верифіковані теоретичні положення дослідження. Зокрема, ідеться про таке. Ідеологія та мораль матриархального расизму, сексизму, фемінолатрії, сакралізації жіночості,

пріоритетності генітократії порівняно з маскулінократією ґрунтується на соціальних уявленнях щодо надцінності жіноцтва й жіночого начала як гендерної групи та конституювального складника соціальної моралі. Цій групі уявлень відповідають імпліцитні уявлення щодо меншовартісності чоловіцтва й маскулінного начала, чим створюється основа для матріархального гендерного домітану та легітимізації гендерних привілеїв. Гендерні привілеї набувають об'єктивованого вираження в ставленні жінок до чоловічої тілесності в сегментах сексуальності, структуруванні харчової поведінки, організації санітарно-гігієнічних просторів, вибору одягу тощо. При цьому закріплення гендерних привілеїв відбувається шляхом пасифікації, об'єктивації чоловіків та обґрунтування неминучості жіночого патронату над чоловіками. Цим самим закріплюється право жінок на дисциплінарне проникнення жіноцтва й тіло-психіку чоловіків, що потрібно розглядати як первинну форму гендерної мікровлади в українській гендерній культурі.

Досліджено сценарії гендерної поведінки в ситуаціях насильства, гендерних сценаріїв дружби/підтримання горизонтальних відносин після взяття шлюбу представниками чоловічої та жіночої статі, толерантності/інтолерантності щодо представників міноритарних гендерних груп, оцінювання гендерного злиття/сепарації й гетерофобії в шлюбі та гендерної легітимізації дружби чоловіків і жінок. Вивчення ідеології та моральності прихованого гендерного расизму в гендерній культурі України дозволило відкинути більшість припущень щодо егалітарних особливостей гендерного позиціонування для респондентів чоловіків і жінок. Водночас доступний українській гендерній культурі режим привілеїв надає змогу визначити гендерні сценарії як матріархально-расистські та такі, про які домовляються і чоловіки, і жінки. Консенсуальний характер такої ситуації доводить не тільки мовчазну згоду більшості з настановами гендерного расизму, а й нерозуміння політики гендерної рівності західного типу. Таке нерозуміння мінімізує шанси на встановлення егалітарної гендерної культури та сприяє подальшому поглибленню як гендерної нерівності, так і гендерного конфлікту українського суспільства з усіма наслідками.

У контексті дослідження гендерних ієрархій та латентних дискримінаційних практик щодо чоловіків в умовах матріархальної гендерної культури проаналізовано соціальні наслідки, що мають місце через застосування подвійних стандартів оцінювання й порушення гендерної справедливості та рівності, що впливає з гендерного расизму.

Побудовано теоретичну модель структурування сценаріїв гендерної поведінки у сфері оцінювання насильства та неформальних комунікацій чоловіків і жінок на основі верифікації гіпотез емпіричного дослідження, відповідно до яких: а) чоловіки ставитимуться до фізичного насильства жінок щодо себе толерантніше й будуть стриманішими в оцінках жіночого насильства щодо себе, ніж жінки; б) горизонтальні комунікації чоловіків після взяття шлюбу частіше зазнають трансформації в напрямі їх повного/часткового блокування та обмеження в просторі й часі з боку жінок, ніж відповідні комунікації жінок з боку чоловіків; в) щодо міноритарних груп виявляється в цілому нетолерантне ставлення; г) матріархальна організація сім'ї, в якій жінка є центром влади й розпорядником часу чоловіка, зміщує структуруючі можливості непрямого впливу на дружні відносини чоловіків із чоловіками в бік жінок.

Пояснення відповідних виявів гендерної ксенофобії здійснено на основі культуро- та соціосистемологічної концепції матріархальної гетерофобії й чоловічої індукованої гомофобії. Терміном «гетерофобія» в дискурсі соціології гендеру позначають приховану ворожість або дискримінацію людей з гетеросексуальною орієнтацією. На основі теоретичних узагальнень автора та їх доповнення узагальненнями емпіричного дослідження доведено вияви трансфігураційного гомосексуалізму в українській гендерній культурі.

Емпірично досліджено ціннісні структури гендерної культури в аспектах гендерних стереотипів щодо застосування морально-педагогічних і правових санкцій у проявах девіантної поведінки на основі ідеології матріархального расизму (мізандрії) та типових проблем, що впливають з її наявності. Визначено моделі прихованої гендерної сили й гендерних стереотипів щодо ставлення жінок до задоволення основних потреб чоловіків у відпочинку, здоров'ї та соціальному захисті, що зумовлено їх слабким дослідженням в українській соціології щодо значного впливу гендерної культури на соціальну свідомість і поведінку. Проаналізовано гендерні сценарії, гендерні санкції та гендерні дискусії щодо девіантної поведінки.

На основі узагальнення ключових ідей, представлених у працях Ю. Романенка, Ш. Берн, Т. Бендас, М. Бургіна, Г. Вижельпова, М. Доббін та інших авторських публікаціях, присвячених проблемам ціннісних принципів гендерної культури, сформульовано основу теорії, яку було емпірично верифіковано й резюмовано в таких ключових положеннях: а) прихований гендерний расизм у гендерній культурі України – це ідеологія подвійних стандартів, яка передбачає паралельне просування та заборону у сфері сексуальних норм і відхилень для чоловіків та жінок; б) гендерні стереотипи стосуються оцінювання сексуальної поведінки чоловіка як предмета посиленого морального, правового й педагогічного контролю за сексуальною поведінкою жінок; в) культивування гомофобії є інструментом гендерної сили, який надає змогу жінкам маніпулювати чоловіками, встановлюючи ряд заборон на публічну чоловічу гомеопатію в заохоченні подібної поведінки жінок; г) соціальна стигматизація гомеротики надає змогу використовувати його як інструмент соціального контролю, включаючи систему політичної безпеки, в якій матріархальна сім'я виступає як низова ланка.

Ставлення чоловіків і жінок в Україні до гендерних стандартів дружби з представниками своєї статі, а також ставлення до представників міноритарних гендерних груп узагальнено з використанням концепції гендерної ксенофобії. Ця концепція дозволила аналізувати виявлені в емпіричному дослідженні владні амбіції жінок щодо чоловічої дружби (як і незначну виявленість відповідних кратичних домагань та очікувань чоловіків щодо жіночої дружби) у контексті розуміння гендерної ідентичності.

Побудовано теоретичну модель взаємозв'язку гендерної ксенофобії та гендерної ідентичності з урахуванням таких ключових ідей: а) ксенофобія задає упередження гендерної свідомості жінок на основі опозиції «ми – вони», «свої – чужі», використовуючи недовіру, страх, ненависть до «чужих» як основу групової комунікації, інтеграції й консолідації дій щодо реалізації групової гендерної репресії щодо чоловіків; б) сутнісними характеристиками матріархальної гендерної ксенофобії

є бинарні опозиції в конструюванні гендерних відносин (високе/низьке, значуще/незначуще тощо) і структурної оцінки фемінізованих чоловіків як «своїх», а маскулінізованих чоловіків та представників міноритарних гендерних груп – як «чужих»; в) з боку жіночої частини респондентів виявляється істотно вищий (порівняно із чоловічою частиною вибірки) негативізм у ставленні до маскулінізованих чоловіків та представників міноритарних гендерних груп як до «чужих»; основою гендерної ксенофобії як чоловіків, так і жінок можуть бути афекти страху, гніву, відрази, презирства та заздрості; г) ворожість щодо маскулінізованих чоловіків і представників міноритарних гендерних груп як до «чужих» може виявлятися в різноманітних приховано-агресивних діях щодо ідентифікованих «чужих» не тільки в ситуаціях реальної девіантної поведінки, а і її відсутності; д) згенерування негативних соціальних почуттів жінок щодо чоловіків може спричинятися будь-якими ситуаціями чоловічої дружби, яка автоматично стигматизується як латентно-гомосексуальна й така, що потребує контролю, опосередковування та регулювання з боку жінок; є) відповідні стереотипи девіантності чоловічої дружби в українській гендерній культурі можуть насаджуватися в процесі гендерної інкультурації та соціалізації шляхом навіювання гомофобії чоловікам, які на основі сугестії настанов страху, відрази, сорому переростають у фактичне ототожнення чоловічих дружніх відносин як девіантних (або сумнівно-нормальних), а жіночих дружніх відносин – як природних і легітимізованих у гендерній моралі; ж) ворожість щодо чоловічості як ідентифікованої «чужої» конструюється за допомогою соціальної моралі, гендерної міфології, релігії та частини наукових або квазінаукових уявлень.

Наведені закономірності свідчать про те, що подальше розуміння відносин між статями, що реалізовується на основі традиційних стереотипних образів маскулінності й фемінінності, є безперспективним як мінімум для соціології гендерної культури України. У сучасному суспільстві відсутні перешкоди для проявів гендерних інновацій як з боку чоловіків, так і жінок. Ці інновації стосуються подолання бар'єрів інтеріоризації зразків тієї чи іншої статі. Визначено й емпірично доведено, що гендерна культура України є далекою від стирання подвійного стандарту статевої моралі – комплексу вимог до морального ідеалу, по-різному визначає можливості чоловіків та жінок, при цьому віддає пріоритет першим.

У підрозділі 4.3 *«Культуро- та соціосистемологічна модель засад соціології гендерної культури України й розуміння її предмета»* побудовано теоретичну модель засад соціології гендерної культури в контексті застосування поняттєво-категорійного апарату культурної та соціальної системології. Центратором гендерної культури в Україні визначено релігійно-міфологічний образ великої матері-амазонки як гендерний Абсолют. Сам образ є синкретичним, таким, що поєднує ознаки християнського образу Божої Матері та великої матері (богині-войовниці (амазонки), популярної в язичницьких культурах). Від образу гендерного Абсолюту, який створює точку збирання в побудові гендерної культури, рекурсивно вибудовуються місії та ідентичності двох базових статевих груп – жінок та чоловіків.

Оскільки гендерний образ великої матері-амазонки є суперечливим поєднанням фемінних та маскуліних (гендерно-розщеплених) ознак, то він стає домінантним і

первинно-референтним щодо формування місій та ідентичностей чоловіків як субмісивних (підлеглих) щодо жінок із вираженою фемінністю. Жінки в гендерній культурі задають і визначають місії чоловіків, а чоловіки – підкоряються жінкам у визначенні ними їх (чоловічих) місій. Отже, жінки є місієформувальними, а чоловіки – субмісивними щодо жінок.

Констатовано, що в гендерній культурі України має місце невідповідність між вербально декларованим та соціально-практичним рівнями. Це означає, що декларовані місії чоловіків не збігаються з фактичними. Декларовані місії чоловіків озвучуються як головні й провідні, фактично ж вони виявляються узалежненими та вторинними щодо жінок, які задають їм їхні життєві програми й призначення. Розщеплені центратори та місії рекурсивно відтворюються в розщеплених (фемінно-маскулінних) ідентичностях жінок і розщеплених (маскулінно-фемінних) ідентичностях чоловіків. У дисертації такі ідентичності визначено як латентно-трансфігуровані. Відзначено й наголошено, що вони є різновидом культурно- та соціально-трансфігурованих гендерних ідентичностей, які відрізняються від біологічно-трансфігурованих ідентичностей збереженням у чоловіків і жінок первинних статевих ознак. Отже, гендерні ідентичності чоловіків стають, відповідно, трансфігурованими, розщепленими, квазіфемінними, а гендерні ідентичності жінок – трансфігурованими, розщепленими, квазімаскулінними.

Визначено, що гендерні ідентичності, насаджувані чоловікам у процесах гендерної інкультурації та соціалізації, не збігаються з їх біологічною статтю, оскільки в гендерній культурі їм приписуються фемінні ознаки. До таких фемінних ознак можна зарахувати пасивність, терплячість, мовчазність, толерантність до незручностей, покірливість, рецептивність (переважання сприйнятливості над активним розумінням), екзекутивність (схильність до виконавства, високий рівень виконавської дисципліни). Гендерні ідентичності, насаджувані жінкам у процесах інкультурації та соціалізації, не збігаються з їх біологічною статтю, оскільки в гендерній культурі їм приписуються маскулінні ознаки. До таких маскулінних ознак належать активність, нетерпимість, схильність до розгорнутих вербальних маніфестацій, нетолерантність до незручностей, непокірливість (гоноровість, гордовитість), морально-етичну нав'язливість, гіперпротективність, маскулінізовану ревнивість тощо.

Зроблено висновок щодо існування в суспільстві гендерного середовища, яке складається з гендерно-дефіцитарних жінок з браком фемінності й соціально-рольовим перевантаженням і гендерно-дефіцитарних чоловіків із браком маскулінності й соціально-рольовою невідповідністю.

Визначено, що на рівні гендерного світогляду відбувається рекурсія розщеплених гендерних ідентичностей у версії матерноцентризму/феміноцентризму, що виражає водночас характеристики традиційно-материнського та емансиповано-раціоналістичного життєустрою, в якому раціональне/маскулінне в гендерному порядку є підпорядкованим фемінному/емоційному. Фемінне перебуває в центрі гендерного (соціального) світу, маскулінне ж утворює його фон (контекст). Для гендерної культури в цілому це означає, що в світі гендерних відносин (гендерного порядку) маскулінні чоловіки є третинними акторами порівняно з фемінними чоловіками й жінками.

Охарактеризовано гендерну спрямованість як рекурсію гендерного світогляду, в якому фемінне визначає вектори руху (культурного, соціального, психічного та фізичного) для маскулінного. У гендерних практиках це означає домінування неспрямованого руху над спрямованим (неспрямованості над спрямованістю) через підпорядкування чоловічого/маскулінного – жіночому/фемінному й дитячому/інфантильному. Фактично це виявляється у визначенні спрямованості чоловіка через матріархальну нуклеарну родину (через задавання векторів руху чоловіка жінками та дітьми), що конкретизується в усебічному обслуговуванні ним жіночо-дитячих проєктів.

Наголошено, що на рівні ієрархії цінностей неспрямованість рекурсивно відтворюється в руйнуванні ієрархії та її заміні гетерархією цінностей. Це відображається в гендерних практиках підпорядкування чоловічого начала в його кар'єрно-адаптивних ролях сімейним цінностям, зміст яких є наближеним до побуту та консьюмеризму. Чоловічі бюджети часу, які, згідно з теорією культурної та соціальної системології, визначають ціннісні ієрархії, стають цілком підвладними жіночому регулюванню.

Також в ієрархіях цінностей чоловіків і жінок зафіксовано нерівнозначність самореалізаційно-відпочинкових та кар'єрно-трудова видів активності. Перші превалюють у ціннісних виборах жіночої частини вибірки, другі – у чоловічої частини. Отже, жінки вважають пріоритетними для себе цінності самореалізації та відпочинку, чоловіки – кар'єру й трудову діяльність.

Таким чином, в ієрархії цінностей виявлено матріархальний домінат жіноцтва, оскільки в культурному аспекті в суспільстві домінує та група, яка має більші бюджети часу для саморозвитку й відпочинку. Чоловіки як гендерна група, яка має реалізовувати кар'єрне зростання й трудову діяльність, є узалежненою щодо жінок групою. При цьому вербально-декларативний рівень не збігається із соціально-фактичним. У суспільстві проголошують важливість для чоловіків кар'єри та трудової діяльності, проте, в гендерній культурі вони виявляються меншовартісними порівняно із саморозвитком і відпочинком.

Встановлено, що на рівні статусно-рольової ієрархії гендерних груп відносини відкритих ієрархій підмінюються відносинами позірної рівності при збереженні латентних ієрархій. При цьому не збігаються декларативні й фактичні гендерні відносини. Декларовані гендерні відносини визначають як відносини гендерної рівності, реальні ж (фактичні) гендерні відносини є відносинами підпорядкування чоловіків жінкам і дітям. У цілому статусно-рольова (статусно-групова) ієрархія відносин між гендерними групами виглядає так.

На рівні гендерного характеру статусно-рольова ієрархія рекурсивно відтворюється у формі психопатично-мегаломаніакального характеру в жіноцтва як гендерної групи та пасивно-фемінної психопатії з елементами нарцисичної дефіцитарності й мазохістської аутодеструктивності – у чоловіцтва як гендерної групи. При цьому типи характерів є відображеними в дискурсі буденної свідомості (самосприйнятті жіноцтва) як образи надцінних (янголізованих) особистостей, чоловіків – як пересічних або ж знецінених.

Теоретичну модель характерів жіноцтва описано через ознаки владолюбності (кратофілії), наполегливості, цілеспрямованості, авторитарності, прагматичності, поведінкової жорсткості, вимогливості, схильності до застосування вольового тиску. Теоретичну модель характерів чоловіцтва – через ознаки узалежненої від жіноцтва самооцінки, чутливості до віддзеркалень жінок (як з мікросоціального оточення, так і з малознайомого оточення), дітолюбності, схильність до інструментально-обслуговуючої поведінки (гендерної сервільності) щодо жінок, аутодеструктивні/латентно-віктимні поведінкові риси щодо жінок та дітей.

Водночас наголошено, що попри наявні полюсні характеристики гендерні очікування щодо жіночого та чоловічого характеру є суперечливими й несумісними з їх біологічною статтю. Ця суперечливість впливає, зокрема, із несумісності вимог щодо чоловічої агресивності, сили й владності, з одного боку, і поступливості, м'якості, толерантності до депривацій – з іншого. Встановлено, що матріархальна гендерна культура містить такі самі суперечливі експектації щодо жінок: вони мають бути водночас стриманими, дисциплінованими, наполегливими і м'якими, ніжними, чуттєвими тощо. Подібні розузгодженості рекурсивно відтворюються на рівні гендерних скриптів чоловіцтва та жіноцтва.

Гендерні скрипти жіноцтва й чоловіцтва визначаються в термінах підпорядкування різних напрямів активності фемінізовано-психопатичних, нарцисично-дефіцитарних і мазохістсько-аутодеструктивних чоловіків мегаломаніакально-психопатичним жінкам. Жінки є лідерами (проводом), тоді як чоловіки є об'єктами ведення в усіх напрямках своєї життєвої активності. Вони, радше, реактивно реагують на ініціативи жінок, ніж виявляють власну активність. Це стосується всіх сфер життя чоловіків: економічної активності, вибору місця проживання, виховання дітей, вибору професії та стратегії професійної самореалізації тощо.

Гендерні норми як еталони оцінювання ціледосягнення визначаються в межах гендерних скриптів. Констатовано, що в гендерній культурі України є типовими подвійні гендерні норми/стандарти оцінювання чоловічої та жіночої поведінки: те, що в поведінці чоловіків вважається нормою, встановлюють жінки. При цьому чоловіки ніяк не впливають на встановлення гендерних норм у жіночому гендерному середовищі. Чоловікам, отже, не дозволено визначати норму та девіацію для жінок. Навпаки, жінки можуть визначати кордони дозволеного й не дозволеного для чоловіків.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано *наукову проблему*, сутність якої полягає в суперечності між потребою методологічного консенсусу для подолання визначення ідентитарних складників гендерної культури України та несформованістю агрегованого знання й неузгодженістю теоретичних і емпіричних підходів до вивчення гендерних культурних практик, що ускладнює коректне порівняння та узагальнення результатів відповідних досліджень.

У процесі розв'язання завдання 1 (визначити предмет соціології гендерної культури та теоретико-методологічні засади дослідження гендерної культури як підсистеми культурної системи) сформульовано такі висновки.

Вирізняють чотири засадничі групи дефініцій гендерної культури, зокрема: аксіологічні; нормативно-поведінкові (біхевіористські); структурно-діяльнісні; феміністичні; культурно- та соціосистемологічні. У побудові аксіологічних визначень гендерної культури родовими є поняття аксіосфери та гендерних цінностей як її системотвірних компонентів. Цінності гендерної культури утворюють середовище символів із потенціалом трансцендування, що відповідає аутопоейзису культурної та соціальної систем. У нормативно-поведінкових визначеннях гендерної культури родовими поняттями щодо розуміння гендерної культури є стандарти гендерно-специфікованої поведінки (гендерні норми) та прирівняні до них поведінкові автоматизми (гендерні звичаї, гендерні традиції тощо), які формуються через наслідування в процесі набування (learning). У подібних інтерпретаціях взірцева поведінка стає точкою відліку в опануванні гендерної культури. У структурно-діяльнісних визначеннях гендерної культури її інтерпретовано як частину структури виробничих відносин суспільства з відповідною стратифікаційною архітектонікою та інституційним профілем. Феміністичні визначення гендерної культури є сфокусованими навколо питань статі, «жіночого питання» та інтерпретації статевої відмінності як чинника розширення/обмеження доступу до статусно-рольових ніш і реалізації пов'язаних з ними життєвих програм, питань соціально-рольової дистрибуції, функціонального призначення статі в суспільствах різних типів.

У процесі розв'язання завдання 2 (обґрунтувати культурну й соціальну системологію як неофункціоналістську соціологічну теорію та інструмент рефлексії засад соціології гендерної культури) зроблено такі висновки. На основі авторського (культурно- та соціосистемологічного) підходу сформульовано визначення гендерної культури як структурованої підсистеми культури й аксіосферного утворення, яке включає центруючий, вертикалізуючий, ординалізуючий і матеріалізуючий рівні з відповідними елементами. Гендерна культура є підсистемою сенсоутворення, що відбувається на рівні центрування, побудови осьових форм ціннісної свідомості, у яких формуються вищі аксіостазиси гендеру: гендерний центратор, гендерна місія, ієрархія гендерних ідентичностей, гендерний світогляд, гендерна спрямованість, гендерна ієрархія цінностей, гендерно-рольова ієрархія, гендерний характер, гендерні скрипти та гендерні норми (патерни цілепокладання). На рівні гендерного центратора, місії та ідентичності формуються образи гендерного Абсолюту, який стає відліковою точкою в сакралізації та профанації тих чи інших гендерних груп (центратор), програми їх життєвої активності (місія) і констеляції істотних ознак (гендерних диспозицій). На рівні гендерного світогляду, спрямованості, ієрархії цінностей, гендерно-рольової ієрархії формується гендерна картина соціального світу з його ключовими акторами, вектори активності цих акторів і їх ієрархія (статусно-рольові ніші). На рівні гендерного характеру, гендерних скриптів та патернів цілепокладання формуються персоналізовані носії гендерних типів, сценарії їх поведінки та моделі їх ціледосягнення.

У процесі розв'язання завдання 3 (дослідити матриархальні особливості гендерної культури України в контексті культурно-антропологічного, етнографічного та соціологічного підходів до розуміння патріархальних і матриархальних гендерних культур) виділено три групи підходів до розуміння

гендерної культури. На основі узагальнення емпіричних даних зазначених підходів сформульовано декілька ключових теоретичних висновків, зокрема:

а) щодо релігійної та міфологічної зумовленості матріархального життєстрою, який впливає з магії, анімізму, тотемізму й фетишизму як примітивних форм релігійності та з похідних від них матернолатричних, геніколатричних релігійних рудиментів монотеїстичних релігій, зокрема християнства.

Наголошено на тому, що первинними щодо матріархату можна назвати релігійні доктрини та міфологічні сюжети, у яких фігурують жіночі центратори. Вони були призначені для утвердження образу жіночої величі, могутності, високої моральності, морально-етичної надцінності, космічної впливовості тощо. Жінки поставали як всемогутні та всевладні богині, які отримували домінування над чоловіками через різноманітні якості, але, перш за все, через збереження таємниці дітопоходження. Завдяки такому втаємниченню жінкам вдавалося зберігати родову пам'ять і ставати родозасновницями, передаючи в спадок власність своїм нащадкам. Язичницькі релігії, які є спорідненими з відповідними міфологіями, містять, на відміну від аврамітсько-семітичних релігій, містичні образи жінок;

б) щодо відмінностей егалітарної та матріархальної гендерної культури, фемінізму й матріархату. Наголошено на тому, що виникненню фемінізму сприяло перетворення жінок на об'єкт чоловічої експлуатації, що вмотивувало їх до гендерного реваншу та повернення загальнолюдських прав. Цей жіночий реванш здійснювався на засадах переборювання маскулінної раціональності та в інституційному контексті раціоналістичної культури, що спонукало феміністок реалізовувати свої рухи в умовах репресивних щодо жінок гендерних ієрархій, фундованих на боротьбі із жіночою емоційністю, мінливістю тощо. Феміністичні рухи виникали й виникають у буржуазних (переважно індустріальних та постіндустріальних) суспільствах.

На противагу фемінізму, матріархальні культури та суспільства відповідають доіндустріальним (домодерним) феодальним життєстроєм, у яких зберігаються культурний розлам і збереження подвійного порядку для етносу(етносів)-завойовника (завойовників) й етносу(етносів)-автохтонів. Наголошено на тому, що збереження такого етнокультурного та відповідного йому етнополітичного розламу відповідає збереженню матернолатричних і геніколатричних елементів релігійної, міфологічної та соціально-моральної свідомості. На основі синтезу теорій структурного функціоналізму й психоаналізу сформульовано висновок про діадичну модель гендерної інкультурації/соціалізації в матріархальних гендерних культурах та відповідну їй модель діадичної гендерної соціалізації, змістом якої є периферизування батька-чоловіка як суб'єкта формування ціннісної свідомості шляхом його зміщення в інструментально-економічну статусно-рольову нішу матріархальної сім'ї з подальшою гендерною дезантропізацією (розлюдненням).

Констатовано, що статусно-рольовій ніші чоловіка-батька як годувальника, забезпечувача родини фінансово-майновими ресурсами, реалізатора карально-дисциплінарних функцій щодо дитини (дітей), техніко-інструментального помічника жінки в домогосподарстві відповідають його низький соціокультурний статус і допоміжні щодо культури-, соціо- та людинотворчих ролей жінки інструментально-

технічні ролі при невідповідності культурно й соціально визначених статусів та ролей.

Закцентовано увагу на тому, що внаслідок зазначеного чоловіки випадають із класичної для фройдизму та реінтерпретованого в структурному функціоналізмі едипового трикутника (батько-мати-дитина), який у матріархальних гендерних культурах замінюється гендерною діадою (мати-дитина). При такій заміні відбувається штучна ідеалізація жінок та фемінних ідентичностей у чоловіків, а самі чоловіки перестають виконувати інкультураційні, соціалізаційні й психоформульвальні функції щодо дитини, відбувається розотожнення дитини з маскулініними образами, які, на рівні безсвідомих соціальних уявлень, периферизуються та дезантропізуються.

Наголошено на тому, що порушення гендерної ідентифікації з батьками-чоловіками як носіями маскулініних ідентичностей компенсується ідентифікаціями з квазімаскулініними ідентичностями, які частково інтерналізуються жінками та відтворюються ними в свідомісних і поведінкових патернах. Отже, носії маскулініних ідентичностей зазнають фактичного витискання за межі гендерних ієрархій, що означає всебічну фемінізацію чоловіцтва та маргіналізацію маскулініного чоловіцтва. Останнє позначається на гендерно-рольовому переважанні жінок, які стають змушеними до опанування чоловічих ролей при паралельному виконанні жіночих ролей і морально-психічній деградації фемінізованого чоловіцтва. Ці процеси генералізовано виявляються в статистиках домінантно-чоловічої смертності й захворюваності, високих показниках міграції, бідності, системній корупції держави при фактичному обмеженні державного суверенітету на користь впливовості зовнішніх центрів влади тощо.

У процесі розв'язання завдання 4 (з'ясувати особливості гендерних девіацій та побудувати їх типологію в гендерній культурі України в культуро- й соціосистемологічному аспектах) вирізняє чотири групи гендерних девіацій у гендерній культурі України, зокрема: гендерну андрофобію та гомофобію; непродуктивну гендерну конкуренцію в різноманітних колективах; психологічне й фізичне насильство в ієрархічних спільнотах; вторинні (субститутні) девіації на психосексуальному ґрунті (трансфігураційний, політичний, кримінальний гомосексуалізм).

Змістом гендерної андрофобії та гомофобії є прояви відкритої/прихованої ворожості фемінних і феміноїдних чоловіків та квазімаскулініних жінок щодо маскуліноморфів і маскуліноїдів (маскулініних чоловіків), пояснення якої випливає з відсутності в матріархальних гендерних культурах (включаючи гендерну культуру України) референцій чоловіцтва як гендерно-демографічної спільноти та формування горизонтальних комунікацій переважно в жіночому середовищі.

Зроблено висновок про те, що на основі такого гендерно-культурного відбору має місце переважання в чоловічій популяції фемінних і феміноїдних чоловіків та квазімаскулініних жінок, що в цілому відповідає переважанню носіїв розщеплених, інвертних і первертних гендерних ідентичностей над кількістю носіїв маскулініних, фемінних та андрогінних гендерних груп. При переважанні розщеплених, інвертних та первертних гендерних ідентичностей зростає як гендерна, так і загальносоціальна конфліктогенність суспільства внаслідок неекспліцитності гендерних ідентичностей та блокування їх відкритої артикуляції.

Непродуктивна гендерна конкуренція в різноманітних колективах виявляється у формі прихованої гендерної ворожості, лицемірства, пліток, мобінгу, створення штучних перешкод для будь-якої мобільності, саботажу.

Визначено, що внаслідок андрофобії та гомофобії в чоловічому середовищі відбувається інфляція соціального капіталу, перестають працювати механізми гендерної солідаризації, групової афіліації та соціотерапії, які надають змогу чоловікам підтримувати спільнотутворення, а отже, формувати внутрішньоспільнотні референції маскуліної гендерної субкультури. Зроблено висновок про жінкоорієнтованість гендерної культури чоловіків та самореферентність гендерної культури жінок в Україні, що означає переважання феміноорієнтованих стратегій гендерної інкультурації та соціалізації чоловіків і квазімаскуліноорієнтованих стратегій гендерної інкультурації й соціалізації жінок. Результатом таких стратегій гендерної інкультурації та соціалізації стають трансфігуровані (розщеплені) гендерні ідентичності чоловіків і жінок, які посилюють гендерну невизначеність та субкультурну гендерну ворожість у її латентних формах.

Психологічне та фізичне насильство в ієрархічних спільнотах, зокрема у військових частинах, пенітенціарних установах тощо, не має раціональної вмотивованості. Найпоширенішими його різновидами є насильство в збройних силах та пенітенціарних установах, хоча не виключеними є також різноманітні випадки психологічного насильства в інших закритих спільнотах при його продовженні в матриархальній сім'ї.

Вторинні (субститутні) девіації на психосексуальному ґрунті можна зарахувати до гендерно-специфічних. Серед цих девіацій у дослідженні вирізняють трансфігураційний, політичний і кримінальний гомосексуалізм. Цей висновок ґрунтується на положенні культурної й соціальної системології Ю. Романенка та теорії матриархальної держави О. Новосолова, згідно з якими трансфігураційний гомосексуалізм є наслідком культурно та соціально легітимованої гендерної перверсії, яка інституціалізується на рівні соціально-моральних уявлень і правових норм матриархальної держави. Наголошено на тому, що формування трансфігураційного гомосексуалізму відбувається внаслідок інкультурації жінкозалежності, депривації спрямованої агресії, інверсії домінування, пасифікації чоловіцтва через поширення матриархально-сексистських гендерних міфів і стереотипів (про «виродженість» і «занепащеність» українського чоловіцтва, про конституційну «слабкість» українських чоловіків, про визнання чоловіків обслуговуючим прошарком жінок та інструментом задоволення їх бажань, про інтелектуальні переваги й вищий рівень соціального та емоційного інтелекту жінок порівняно із чоловіками, гідності й охочості чоловіків до приниження та визнання керівної ролі жінки, щодо чоловічої неспроможності вирішувати побутові проблеми, щодо сексизму, девіантності й інфантильності чоловіків тощо).

Політичний гомосексуалізм визначено як субститутну гендерну девіацію (зміщену форму біологічного гомосексуалізму), яка припускає використання інструментів влади/узалежнення для заміщувального психосексуального задоволення, яке є доступним чоловікам і жінкам за наявності в них адмінресурсу та інших інструментів влади. Наголошено й констатовано, що політичний гомосексуалізм як

наукове поняття підлягає реконцептуалізації з лобістського руху, спрямованого на узаконення одностатевих відносин, у розуміння його як частини політики комуністичних режимів, феодальних та матрімоніальних суспільств, які використовували й використовують адміністративний ресурс у його неприродно-спотвореному призначенні, не стільки для порядкуутворення, збільшення інтегрованості, комфортизованості, екологічності соціуму, скільки до деконструкції елітних спільнот і їх політико-адміністративного депотенціалізування, розгвинчування хаотичних процесів. Визначено й реконцептуалізовано кримінальний гомосексуалізм як субститутну гендерну девіацію, яка є поширеною в чоловічому та жіночому середовищі у вигляді контрпродуктивного відігривання назовні (*acting out*) культурно-, соціо- та психокастраційних фантазій в умовах сексуальної депривації маскулінності й латентно-примусової фемінізації чоловіків і полягає у вчиненні свідомих блокувальних та руйнівних дій та/або створення/припущення умов для руйнаційних наслідків щодо життя, здоров'я, майна й інших цінностей особи та/або групи.

У процесі розв'язання завдання 5 (систематизувати й класифікувати культурно-соціальні особливості гендерного насильства в гендерній культурі в Україні) вирізняє чотири базові типи гендерного насильства: культурне, соціальне, психологічне та тілесно-фізичне (організмичне).

Реконцептуалізовано поняття гендерної кастрації як ключового різновиду гендерного насильства, змістом якого є спрямований процес обмеження суб'єктності/депотенціювання чоловіків у вигляді блокування їх недевіантного ціледосягнення, а саме їх ініціативності, самостійності, конструктивної агресивності, самореалізації в усіх сферах життя: трудовій діяльності, відпочинку, побуті, вихованні дітей тощо. Серед форм культурної кастрації вирізняє та розглянуто конструювання міфів надцінності жіноцтва (створення ідеалізовано-перебільшених образів жіноцтва в комунікаціях різного рівня); дифамаційний сторітелінг (поширення життєвих історій про чоловіків як меншовартісних істот); узурпація ціннісно-стандартизуючої влади у сфері встановлення стандартів маскулінності.

Серед форм соціальної кастрації вирізняє такі: морально-етичні та юридичні заборони гендерної сегрегації чоловіцтва й унормовування практик його всебічної експлуатації; технології групового мобінгу «девіантних» чоловіків жінками в конфліктних ситуаціях; негативний репутаційний менеджмент (формування навколо «чоловіків-девіантів» негативної громадської думки, пліткування тощо); заохочення педагогічно-виховними працівниками асиметричного морально-психологічного й фізичного насильства щодо чоловіків; примусова гетоїзація чоловіків зі створенням тілесно-тортуруючих умов перебування (армія, тюрми, колонії тощо); упереджене (гендерно заангажоване) кримінальне та сімейне судочинство з дискримінаційними й андроцидарними наслідками.

Серед форм психічної кастрації вирізняє такі: емоційне маніпулювання чоловіками з боку жінок (як самочинне, так і з використанням дітей); нав'язування комплексу провини та заниженої самооцінки; форматування чоловічих мікрокомунікацій (створення умов для обмеження часу спілкування з іншими чоловіками й жіноче опосередковування («тіньова медіація») такого спілкування).

Серед форм соматичної кастрації вирізняються такі: приховане щеплення тілоруйнівних девіацій; управління сексуальними деприваціями (через сексуальну дресуру як у дошлюбних відносинах, так і в шлюбі).

У процесі розв'язання завдання 6 (репрезентувати аналітико-теоретичну та емпірично-технологічну модель гендерної культури в Україні) зроблено такі висновки.

Теоретичну модель засад соціології гендерної культури в Україні побудовано на основі поняттєво-категорійного апарату культурної й соціальної системології, що дало підстави вирізнити в будові гендерної культури в Україні чотири рівні: «культури в культурі», «соціуму в культурі», «психіки в культурі» та «тіла в культурі». Ці рівні специфіковано в аналізі окремих елементів гендерної культури в Україні: гендерного центратора, гендерних місій і гендерних ідентичностей («гендерна культура в культурі»); гендерного світогляду, гендерної спрямованості, гендерної ієрархії цінностей та ієрархії гендерних груп («гендерний соціум у гендерній культурі»); гендерного характеру, гендерних скриптів (сценаріїв) і гендерних норм («гендерна психіка в культурі»); гендерного образу тіла та образів гендерної тілесності («гендерне тіло в культурі»). Ідентитарною особливістю гендерної культури в Україні визначено її децентрування, що зумовлено двоосновністю гендерного центратора, що позначається на решті вертикально субординованих із ним складників аксіосфери. Констатовано, що двоосновність гендерного центратора рекурсивно відтворюється в подвійних стандартах місій (гендерній домінантності/субмісивності), трансфігурованих гендерних ідентичностях (їх квазімаскулінності та квазіфемінності), розщепленому гендерному світогляду (декларативний патріархат-маскуліноцентризм/фактичний матріархат-матерноцентризм, матріархальний расизм, сексизм), інтелектуально- та самоактуалізаційно-побудованих ієрархіях цінностей у жінок і вітально- та соціально-професійно побудованих ієрархіях цінностей у чоловіків усупереч дискурсу «гендерного диспаритету» на користь чоловіків, відносинах гендерної домінантності жінок над чоловіками всупереч декларованій «гендерній рівності» та «патріархату» в гендерно-групових ієрархіях, квазімаскулінності жіночого гендерного характеру й квазіфемінності чоловічого гендерного характеру, аутореферентності жіночих гендерних сценаріїв і гетерореферентності (жінкоорієнтованості) чоловічих гендерних сценаріїв та норм.

Верифіковано значущі для соціології гендерної культури України та попередньо сформульовані в культурній і соціальній системології гіпотези та ідеї дослідження, відповідно до яких сформульовано такі теоретичні положення й емпіричні особливості гендерної культури в Україні:

1) *теоретичне положення*, згідно з яким матріархальний расизм, сексизм, геніколатрія та фемінолатрія є частиною повсякденних соціальних уявлень як чоловіцтва, так і жіноцтва в Україні. Це теоретичне положення верифіковано результатами емпіричного дослідження, згідно з якими на рівні гендерних уявлень респондентів як жіночої, так і чоловічої статі переважають стереотипи матріархального расизму, сексизму, фемінолатрії, сакралізації жіночості, пріоритетності генікократії порівняно з маскулінократією. На індикативне запитання про згоду/незгоду респондентів із приписуванням жінкам креаторських функцій у

всесвіті, життєвозбережних потенцій у родині, родоутворювальних, духовно-компетентнісних переваг жінок над чоловіками отримано, відповідно, арифметичну більшість згодних із приписуванням жінках зазначених функцій та особливостей (55,2 та 69,4% чоловіків і жінок відповідно) та меншість респондентів, які із цим не погоджуються (23,8 та 18,6% чоловіків і жінок відповідно);

2) матерно-латричні та матріархально-расистські стереотипи щодо першості, вищості, кращості жіноцтва порівняно із чоловіцтвом поділяє більшість як чоловіків, так і жінок. Близько половини чоловіків (48,2%) та 78,8% жінок поділяють думку щодо правильності матернолатричних і матріархально-расистських суджень щодо необхідності жінок для родовідтворення, їх вищості щодо чоловіків у духовному та моральному аспектах, що дає підстави верифікувати гіпотезу про переважання серед жіночої підгрупи вибірки, порівняно із чоловічою, прихильниць стереотипів матріархального расизму, сексизму, фемінолатрії, сакралізації жіночості, пріоритетності генікократії порівняно з маскулінократією. Істотно вищу компетентність жінок, порівняно із чоловіками, у душевних проблемах визнають 58,2 та 79,0% чоловіків і жінок відповідно, духовну вищість жінок над чоловіками – 44,6 та 61,2% чоловіків і жінок відповідно, чим верифіковано гіпотезу про перфекціоністські моральні уявлення про жінку як про Творця-створювача світу, берегині, а також ототожнення її образу з виконанням освітньо-виховних, психо- та соціотерапевтичних ролей (вихователя, психотерапевта-зцілювача, наставника, ментора, тьютора тощо). Визначено, що 15,8% жінок та 23,6% чоловіків є прибічниками маскулінократії в гендерних відносинах, тоді як кількість прихильників гінекократії як серед чоловіків, так і серед жінок є істотно більшою (35,4% та 53,2% відповідно).

Сформульовано теоретичне узагальнення, згідно з яким більшість жінок-респонденток реалістичніше, порівняно з респондентами-чоловіками, оцінюють наявну в моделях відносин гінекократію. Чоловіки-респонденти є схильними частіше не визнавати наявну у відносинах гендерну нерівність та гендерні привілеї, на що вказує розбіжність між жіночою й чоловічою підгрупами майже на 15% в оцінці фактичного сценарію побудови гендерної ієрархії. Констатовано емпіричну закономірність щодо неприйняття арифметичною більшістю чоловіцтва в Україні патріархального доміну як моделі сімейного життєустрою. На підтвердження цього в емпіричному дослідженні встановлено, що віктимізаційну та егалітарну гендерні моделі обирають 35,4% та 41% респондентів-чоловіків при істотній меншості чоловіків, які обирають сценарій патріархального доміну (23,6%). Попри наявність 41% респондентів-чоловіків як прихильників егалітарної моделі гендерних відносин, наголошено на її декларативності й фіктивності через обставини соціально-моральних стереотипів та юридичних обмежень;

3) *теоретично узагальнено положення про подвійні стандарти в оцінюванні психосексуальних девіацій з боку чоловіків і жінок чоловіками та жінками за наявності агресивного ставлення до зазначених девіацій при їх демонструванні чоловіками з боку чоловіків і жінок та потурального/ігноративного ставлення при демонструванні цих самих девіацій жінками з боку чоловіків і жінок. На підтвердження цього теоретичного положення емпірично встановлено й доведено, що в оцінюванні гомоеротичної поведінки молодих жінок у публічному місці*

респонденти обох статей (чоловіки й жінки) виявляють майже однакову кількість реакцій ігнорування (70 і 73% відповідно). Неістотними є відмінності між чоловіками й жінками в застосуванні умовних моральних санкцій: 31,4% щодо молодих чоловіків з боку респондентів обох статей та 29,7% щодо молодих жінок з боку респондентів обох статей. *Додатково теоретичне узагальнення щодо подвійних гендерних стандартів оцінювання девіацій чоловіків і жінок емпірично верифіковано* констатацією кількісних переваг у застосуванні експресивних форм морально-етичної репресії серед респондентів обох статей щодо молодих чоловіків. Щодо молодих жінок тактику гучного обурення й читання нотації з приводу неприпустимості гомоеротичної поведінки реалізували б 10,2% респондентів обох статей, тоді як щодо чоловіків це зробили б уже 33,2% респондентів. Зазначене надало змогу верифікувати гіпотезу, згідно з якою в оцінці девіантної еротичної та сексуальної поведінки щодо чоловічої й жіночої статевих груп наявні подвійні гендерні стандарти: інтолерантні/репресивні стандарти щодо оцінки еротичної та сексуальної поведінки чоловіків і толерантні/ігноративні (потурально-заохочувальні) стандарти щодо оцінки аналогічної девіантної поведінки жінок. *Здійснено теоретичне узагальнення* щодо демонстрації респондентами обох статей подвійних стандартів у застосуванні додаткових заходів громадського тиску на молодих чоловіків порівняно з молодими жінками. Це узагальнення емпірично верифіковано даними віртуальної ситуації щодо виявів гомоеротичної поведінки молодих жінок у публічному місці, в якій лише 7,6% респондентів обох статей виявили готовність звертати увагу інших учасників публічної ситуації (у прикладі в опитувальнику – інших пасажирів у громадському транспорті), тоді як щодо молодих чоловіків кількість потенційно готових як на читання нотації з елементами емоційного обурення, так і на включення громадського тиску, зростає в 10 разів (до 71,4%).

При опрозоренні морально-етичних підстав, які обирають респонденти для обґрунтування тих чи інших виявів вербальної та фізичної агресії щодо гомоеротичної поведінки молодих чоловіків і жінок, визначено, що 30% від опитаних обох статей вважають, що гомоеротична поведінка представників обох статевих груп є цілком нормальною й припустимою, 70% респондентів усіх вікових груп вважають таку поведінку неприйнятною, що пояснюється залишковими стереотипами радянської сексуальної моралі, яка припускає лише приховану реалізацію сексуальності та легітимізує прискіпливе ставлення до проявів еротичної поведінки в публічних місцях з боку молоді. Водночас пояснення самого факту негативної оцінки виявів еротичної й сексуальної поведінки можна пояснити наявними в традиційній українській культурі установками на сором'язливість, прихованість/латентність, згенеровування невдоволення представниками старшого покоління щодо молоді в контексті ситуацій виявів сексуальності та еротики.

Доведено дієвість оціночних уявлень радянського квазіпуританізму – ідеології та моралі ефемерної «звільненості» радянської людини від сексуальних фантазій, бажань, потягів тощо і в досвіді молоді, і старшого покоління та її поєднання з ідеологією й мораллю матриархального расизму та сексизму. *Сформульоване додаткове теоретичне положення*, згідно з яким ідеологія та мораль матриархального расизму й сексизму обґрунтовують і припускають вищі репресивно-обмежувальні схильності

жінок (порівняно із чоловіками) щодо регламентації тілесної поведінки чоловіків, структурування їх тілесно-фізичного оточення та нав'язування їм відповідних режимів задоволення фізіологічних потреб, ніж аналогічні схильності з боку чоловіків щодо жінок. Це теоретичне положення підтверджено даними емпіричного дослідження, згідно з якими 20% чоловіків і 22% жінок вважають за необхідне криміналізувати факти припущення гомоеротичної поведінки чоловіків одне щодо одного, тоді як криміналізацію такої поведінки для жінок схвалюють лише 2% чоловіків та 1% жінок;

4) *сформульовано теоретичне положення* про толерування чоловіками фізичного насильства з боку жінок щодо себе та подвійні стандарти щодо оцінювання потреби в продовженні дошлюбних дружніх (приятельських) комунікацій чоловіками й жінками. Для емпіричної верифікації цього положення охарактеризовано ставлення респондентів обох статей до оцінки фактів можливого фізичного насильства чоловіків до жінок і жінок до чоловіків та верифіковано гіпотезу, згідно з якою чоловіки будуть ставитися до фізичного насильства жінок щодо себе толерантніше й будуть стриманішими в оцінках жіночого насильства щодо себе, ніж жінки. Констатовано, що з боку жінок очікуваною є оцінка чоловічої агресії як аморальної в більшому відсотку випадків, ніж навпаки. Більшість чоловіків (64%) стоять на позиціях етичного толерування жіночого насильства або ж виправдовують фізичну агресію з боку жінки, вмотивовуючи це її природною слабкістю.

При цьому лише 10% респондентів-чоловіків вважають вияви стриманості жінки щодо чоловічої агресії морально унормованими, хоча 20% чоловіків-респондентів усе ж припускають фізичне насильство. В емпіричному дослідженні верифіковано гіпотезу, згідно з якою горизонтальні комунікації чоловіків після взяття шлюбу частіше зазнають трансформації в напрямі їх повного/часткового блокування та обмеження в просторі й часі. Це підтверджується тим, що серед респонденток-жінок лише 14% вважають нормальним збереження попередніх відносин із друзями з боку чоловіків після взяття шлюбу. Більше ніж половина респонденток-жінок (61%) вважає за необхідне припиняти відносини між друзями-чоловіками, обмежувати їх у часі або «дозволяти» чоловікам спілкуватись лише в присутності жінок (формат «сімейного спілкування»). Констатовано, що при цьому лише 25% респондентів-чоловіків вважають за необхідне припиняти або обмежувати дошлюбні дружні відносини між подругами-жінками. Водночас серед чоловіків-респондентів число тих, хто перевищує кількість прихильників незмінності дружніх відносин між жінками після взяття шлюбу, становить 35%, що на 20% більше, порівняно з кількістю прихильниць чоловічої дружби після взяття шлюбу серед жіночої частини вибірки;

5) *сформульовано теоретичне положення* про гендерну толерантність/нетолерантність щодо міноритарних гендерних груп (геїв, бісексуалів, лесбіянок, повій), яка впливає з множинних стандартів оцінювання соціогендерного статусу відповідної міноритарної спільноти. Ієрархія відповідних спільнот відображає їх місце в соціогендерній стратифікації та приписування найвищого статусу номінальній гетеросексуальності, дещо нижчого – повіям, найнижчих статусів – лесбіянкам, бісексуалам, геям. Це положення сформульовано на основі визначення показників порівняльної толерантності/інтолерантності. Констатовано найвищі показники інтолерантності щодо геїв, лесбіянок і бісексуалів (52 та 54%, 54 та 58% та 74 та 51%,

відповідно, серед чоловічої й жіночої частин вибірки), найнижчими – щодо повій (21 та 35% відповідно). Закцентовано увагу на нетолерантнішому ставленні жінок-респонденток до повій порівняно з респондентами-чоловіками, що пояснюється переважанням домашньої та тіньової проституції в Україні над легальною;

б) на основі оцінених показників гетерофобії та ставлення до одностатевих комунікацій з боку чоловіків і жінок у формі чоловічої та жіночої дружби, домагання щодо злиття/сепарації членів сім'ї одне з одним сформульовано теоретичне положення щодо інверсії гендерної ідентичності та подвійних стандартів щодо оцінювання дружніх (приятельських) відносин як нормативних (відносини між жінками) і девіантних (відносини між чоловіками). Сформульоване положення підтверджено тим, що лише 18% респондентів-чоловіків виявляє гетерофобічне ставлення до жіночої дружби. Більшість респондентів-чоловіків (53%) сприймає паралельну комунікацію дружин/подруг зі своїми колишніми подругами як нормальну й узвичаєну. Водночас лише 7% респонденток-жінок вважає, що ситуація спілкування чоловіків із друзями (приятелями-чоловіками) є цілком припустимою й у неї не варто жодним чином втручатися. Реакції 69% респонденток-жінок, згідно з даними дослідження, є гетерофобічними, при цьому 38% жінок вважає, що дружба чоловіків має гомосексуальний підтекст, а 21% є готовими вдаватися до непрямого або прямого тиску для того, щоб заблокувати або перервати подібні комунікації. Сформульоване положення є доповненим констатацією того, що подвійні стандарти оцінювання дружніх (приятельських) відносин між жінками як нормативних та відносин між чоловіками як девіантних блокує процеси гендерної диференціації та сегрегації чоловіцтва як спільноти;

7) визначено особливості фінансово-майнової дистрибуції як частину матриархального гендерного сценарію. Так, більшість жінок і чоловіків (69%) схиляються до позиції розпорядження бюджетом жінками на підставі їх вищої (за чоловічу) фінансової компетентності й кращого розуміння фінансових витрат. Привертає увагу те, що лише 32% чоловіків і 26% жінок вважають найприйнятнішим варіантом стратегії розпорядження фінансами егалітарний (рівноправний) сценарій. *На основі зазначеного сформульовано теоретичне положення, згідно з яким більшість респондентів обох статей є прихильниками матриархального расизму та сексизму у сфері організації фінансів домогосподарства, ґрунтованих на апріорному приписуванні жінкам вищої компетентності в розпорядженні фінансами та майном порівняно із чоловіками.* Теоретичне положення є доповненим констатацією того, що зазначена установка легітимізує подальшу експлуатацію чоловіка матриархальною сім'єю, представлену діадичною системою відносин «дитина-мати» з периферизацією батька як фігуранта сімейних відносин;

8) на основі визначеного в емпіричному дослідженні високого рівня впливовості генікократії (жінковладдя) серед респондентів, яка є репрезентованою у вигляді гендерних стереотипів буденної свідомості, сформовано перелік гендерних стереотипів: щодо миротворчості та миролюбності жіноцтва; моральної вищості жінок щодо чоловіків, фактичної «гендерної рівності» в Україні (за її відсутності); щодо експертної ролі жінки в питаннях задоволення вітальних потреб чоловіків (в одязі, харчуванні, сексі тощо); щодо побутово-організаційної безпорадності

чоловіків порівняно із жінками; щодо таємного знання жінок щодо чоловіків (у концепції його визначено як стереотипу «апріорної мудрості» жіноцтва); щодо жіночого альтруїзму (на противагу чоловічому егоїзму); щодо жіночої безпорадності, беззахисності та чоловікозалежності. З результатів опитування стає очевидним, що від 63 до 85% респондентів обох статей поділяють вищезазначені стереотипи, які є похідними від геніколатричної та матернолатричної соціальної моралі;

9) визначено особливості ціннісної ієрархізації чоловіків та жінок. Констатовано, що чоловіча ієрархія цінностей є зсунутою до вітально-біологічного, професійно-трудового й кар'єрного блоків і цінностей соціального престижу. Наголошено на тому, що в жінок другу та третю позиції в ціннісній ієрархії посідають дигнітофільні цінності (свобода й творча самоактуалізація) і цінності, пов'язані з накопиченням інтелектуального капіталу. Сімейні цінності та цінності, пов'язані з материнством і дитинством (благополуччя жінок та дітей), мають для чоловіків дещо вище значення, ніж для жінок (рангове відхилення між чоловічою й жіночою частинами вибірки становить відповідно 1,0 та 1,2).

Жінки, порівняно із чоловіками, визначають ціннісний ранг кар'єри й професійної діяльності як вищий (рангове відхилення між чоловічою та жіночою частинами вибірки – відповідно 0,9), що свідчить про кар'єроорієнтованість жінок, переважання в їх вибірці векторів творчої самоактуалізації й свободи та схильностей до примноження інтелектуального капіталу порівняно із чоловіками;

10) на основі аналізу гендерних особливостей визначено, що в образі ідеального гендерного «я» у чоловіків в аутостереотипі переважають волегалмівні та емоційно-комунікативні риси й фізична привабливість, що, фактично, наближує чоловічу ідентичність до фемінізовано-фемінного полюсу. Серед них 34% – мужність, 12% – уміння дружити, 10% – спокійність та стриманість, 9% – стримування агресії. Констатовано, що 2/3 перерахованих якостей за оціночною шкалою відповідають фемінізованому аутостереотипу чоловіків. У гетеростереотипі жінок в оцінці чоловіків 22% становить жіночість, 16% – теплота й сердечність, по 15% (2*15) – гнучкість, уміння пристосовуватись до обставин та наявність чіткої власної позиції. Наголошено на тому, що затребуваними стають емпатичні, адаптивні та его-автономні особливості гендерної ідентичності в жінок з боку чоловіків. В аутостереотипі жінок переважають любов до дітей (18%), уміння співчувати (16%), ніжність (13%), відданість (11%) і здатність допомогти (10%). Образ ідеального гендерного «я» жінок у їх самосприйнятті є переважно дітоцентричним та емпатійним. При переважанні дітоцентричності за кількістю виборів порівняно з іншими гендерними якостями є підстави для висновку про переспрямування емпатійності, ніжності та відданості жінок із чоловіків на дітей.

При цьому респондентки в гетеростереотипі чоловіків виділяють як значущі риси спокійність і стриманість (18%), обмеженість щодо використання лайливої лексики (15%), любов до дітей, схильність вести за собою та мужність (3*12%), що унаочнює в гендерному профілі бажані для жіночої частини вибірки риси, які також відповідають образу фемінізованого чоловіка з волегалмівними якостями й вираженим дітоцентризмом. У гендерному профілі чоловіків у гетеростереотипі жінок лідерські якості й мужність чоловіків посідають, порівняно із спокійністю/стриманістю та вербальною обмеженістю щодо обценної лексики, два останніх місця.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Публікації, що висвітлюють основні наукові результати дисертації**Монографії*

1. Святненко І. О. Гендерна культура України: культурно-системологічний та соціосистемологічний аспект: монографія. Запоріжжя: Вид-во КПУ; Київ: Меркьюрі-Поділля, 2020. 388 с.

2. Святненко И. А. Гендерная культура Украины в социо-системологическом аспекте. *Этническая идентичность: социосистемологическое измерение геополитики*: монографія / ред.-коорд. Ю. В. Романенко; Я. В. Зоська, Ю. Ю. Медведева, Ю. В. Романенко, И. А. Святненко, Н. В. Туленков, Е. А. Хомерики. Киев: Меркьюри-Подолье, 2016. С. 495–526.

*Статті в наукових виданнях, включених**до Переліку наукових фахових видань України із соціології*

3. Святненко І. О. Гендерна культура як соціологічний концепт: до постановки проблеми. *Грані*: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін.; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро: Грані, 2016. № 1 (129). С. 116–120.

4. Святненко І. О. Гендерна культура в структуралістсько-інституційному вимірі аналізу культурних і соціальних систем. *Грані*: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін.; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро: Грані, 2016. № 2 (130). С. 69–73.

5. Святненко І. О. Культурно-ціннісні складники української гендерної культури в соціосистемологічному вимірі. *Грані*: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін.; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро: Грані, 2016. № 3 (131). С. 112–116.

6. Святненко І. О. Гендерна культура в індуїзмі: традиціоналістський та модернізаційний аспекти. *Грані*: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін.; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро: Грані, 2016. № 4 (132). С. 99–106. *Google Scholar*.

7. Святненко І. О. Візуальний символізм матріархально-кібелічних образів в міфологічних репрезентаціях гендерної культури. *Грані*: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін.; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро: Грані, 2016. № 5 (133). С. 76–81. *Google Scholar*.

8. Святненко І. О. Андроцидарний матріархат в інструментарії гендерної культури України. *Грані*: науково-теоретичний альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін.; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро: Грані, 2016. № 7 (135). С. 69–74. *Google Scholar*.

9. Святненко І. О. Субститутні гендерні девіації за умов гендерної культури матріархату. *Грані*: науково-теоретичний альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін.; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро: Грані, 2016. № 8 (136). С. 143–148. *Google Scholar*.

10. Святненко І. О. Ціннісна свідомість як реєстр панування і домінування в гендерних культурах: соціосистемологічний аспект. *Грані*: науково-теоретичний

альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін. ; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро : Грані, 2016. № 9 (137). С. 60–66. *Google Scholar*.

11. Святненко І. О. Гендерна культура фемінізму в соціологічному дискурсі. *Грані* : науково-теоретичний альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін. ; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро : Грані, 2016. № 139 (11). С. 58–64. *Index Copernicus (Impact Factor ICV 2015 – 59.46)*, *Google Scholar*, *National Library of Ukraine Vernadsky*, *Universal Impact Factor*, *Vsenauki. ru*, *BASA – Bielefeld Akademik Search Engine*, *General Impact Factor*, *SIS Scientific Group*.

12. Святненко І. О. Конфуціанство та гендерна культура Японії. *Грані* : науково-теоретичний альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін. ; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро : Грані, 2017. Т. 20. № 1 (141). С. 32–36. *Index Copernicus (Impact Factor ICV 2015 – 59.46)*, *Google Scholar*, *National Library of Ukraine Vernadsky*, *Universal Impact Factor*, *Vsenauki. ru*, *BASA – Bielefeld Akademik Search Engine*, *General Impact Factor*, *SIS Scientific Group*.

13. Святненко І. О. Гендерна культура ортодоксального та модерністського юдаїзму. *Грані* : науково-теоретичний альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін. ; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро : Грані, 2017. Т. 20. № 2 (142). С. 49–54. *Index Copernicus (Impact Factor ICV 2015 – 59.46)*, *Google Scholar*, *National Library of Ukraine Vernadsky*, *Universal Impact Factor*, *Vsenauki. ru*, *BASA – Bielefeld Akademik Search Engine*, *General Impact Factor*, *SIS Scientific Group*.

14. Святненко І. О. Насильство в гендерній культурі: проблема побудови типології (частина 1). *Грані* : науково-теоретичний альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін. ; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро : Грані, 2017. Т. 20. № 3 (143). С. 22–26. *Index Copernicus (Impact Factor ICV 2015 – 59.46)*, *Google Scholar*, *National Library of Ukraine Vernadsky*, *Universal Impact Factor*, *Vsenauki. ru*, *BASA – Bielefeld Akademik Search Engine*, *General Impact Factor*, *SIS Scientific Group*.

15. Святненко І. О. Насильство в гендерній культурі: проблема побудови типології (частина 2). *Грані* : науково-теоретичний альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін. ; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро : Грані, 2017. Т. 20. № 4 (144). С. 35–40. *Index Copernicus (Impact Factor ICV 2015 – 59.46)*, *Google Scholar*, *National Library of Ukraine Vernadsky*, *Universal Impact Factor*, *Vsenauki. ru*, *BASA – Bielefeld Akademik Search Engine*, *General Impact Factor*, *SIS Scientific Group*.

16. Святненко І. О. Девіації в українській гендерній культурі: соціосистемологічний аспект. *Грані* : науково-теоретичний альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін. ; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро : Грані, 2017. Т. 20. № 6 (146). С. 17–22. *Index Copernicus (Impact Factor ICV 2015 – 59.46)*, *Google Scholar*, *National Library of Ukraine Vernadsky*, *Universal Impact Factor*, *Vsenauki. ru*, *BASA – Bielefeld Akademik Search Engine*, *General Impact Factor*, *SIS Scientific Group*.

17. Святненко І. О. Маніпулятивна гендерна дресура в сценаріях сексуальної поведінки жінок. *Грані* : науково-теоретичний альманах / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін. ; ДНУ ім. Олеся Гончара. Дніпро : Грані, 2018. Т. 21. № 2. С. 25–31. *DOAJ*, *Index Copernicus*, *National Library of Ukraine Vernadsky*, *Google Scholar*, *CrossRef*, *eLibrary*, *SIS Scientific Group*.

18. Святненко І. О. Гендерна культура України: проект програми емпіричного дослідження. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики* : зб. наук. пр. / редкол.: Я. В. Зоська (гол. ред.) та ін. Запоріжжя : КПУ, 2018. Вип. 77. С. 195–202.

19. Святненко І. О. Ідеологія та мораль гендерної культури в Україні. *Грані : науково-теоретичний альманах* / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін. ; ДНУ ім. Олесь Гончара. Дніпро : Грані, 2018. Т. 21. № 12. С. 52–61. *DOAJ, Index Copernicus, National Library of Ukraine Vernadsky, Google Scholar, CrossRef, eLibrary, Ulrichs web*.

20. Svyatnenko I. Determinants of financial-mine distribution, gender socialisation, gender-generation and genicocrazia in gender culture of Ukraine. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики* : зб. наук. пр. / редкол.: Я. В. Зоська (гол. ред.) та ін. Запоріжжя : КПУ, 2019. Вип. 82. С. 65–73.

21. Svyatnenko I. Gender standards and expectations on sexual deviations in the gender culture of Ukraine. *Грані : науково-теоретичний альманах* / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін. ; ДНУ ім. Олесь Гончара. Дніпро : Грані, 2019. Т. 22. № 1. С. 102–109. *DOAJ, Index Copernicus, National Library of Ukraine Vernadsky, Google Scholar, CrossRef, eLibrary, Ulrichs web*.

22. Svyatnenko I. Peculiarities of valuable hierarchization and gender identities of men and women. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики* : зб. наук. пр. / редкол.: Я. В. Зоська (гол. ред.) та ін. Запоріжжя : КПУ, 2019. Вип. 83. С. 35–44.

23. Svyatnenko. I. Gender xenophobia: candidate gender behavior in a love and preliminary period. *Грані : науково-теоретичний альманах* / редкол.: С. А. Квітка (гол. ред.) та ін. ; ДНУ ім. Олесь Гончара. Дніпро : Грані, 2019. Т. 22. № 3. С. 85–94. *DOAJ, Index Copernicus, National Library of Ukraine Vernadsky, Google Scholar, CrossRef, eLibrary, Ulrichs web*.

*Статті в наукових періодичних виданнях інших держав
із напрямку, з якого підготовлено дисертацію*

24. Svyatnenko I., Romanenko Yu. Cultural and socio-systemological model of principles of sociology of gender culture of Ukraine and understanding of its subject: according to the results of the doctoral dissertation. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej* : Scientific Journal of Polonia University. Czestochowa : Educator, 2020. Vol. 38. № 1. Part 2. P. 261–267. *Polish scientific and professional electronic journals; General Impact Factor; Punktacjczasopism; Ulrichs Web; Cite Factor; DRJI; Nukat; Sindexs; ROAD; Index Copernicus; Crossref; World Cat; Universitätsbibliothek Leipzig; Scilit; TIB; JIFactor; ESJI; PBN*.

Внесок здобувача: визначення взаємозв'язків між поняттєво-категорійним апаратом культурної та соціальної системології й засадами соціології гендерної культури.

25. Svyatnenko I., Romanenko Yu. Peculiarities of the gender culture of Ukraine: verification of the socio-systemological approach (according to the results of the author's empirical research). *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej* : Scientific Journal of Polonia University. Czestochowa : Educator, 2020. Vol. 39. № 2. P. 97–111. *Polish scientific and professional electronic journals; General Impact Factor; Punktacjczasopism; UlrichsWeb; CiteFactor; DRJI; Nukat; Sindexs; ROAD; Index Copernicus; Crossref; WorldCat; Universitätsbibliothek Leipzig; Scilit; TIB; JIFactor; ESJI; PBN*.

Внесок здобувача: систематизація та інтерпретація емпіричних даних, а також побудова тезаурусу-гloserію (авторський словник) термінології дисертаційної концепції.

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації та засвідчують обов'язкову апробацію матеріалів дисертації

Матеріали конференцій та круглого столу

26. Святненко І. Морально-релігійні аспекти визначення матриархату як соціо-гендерного феномену. *Світове українство як апологет та реставратор української національної ідеї*: зб. тез доп. Наук.-практ. круглого столу (18 квітня 2018 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя : КПУ, 2016. С. 41–43.

27. Святненко І. О. Технології гендерного насильства в інституціях сім'ї, виховання та освіти. *Освіта та соціалізація особистості*: матеріали V Всеукр. інтернет-конф. (12–13 травня 2017 р., Одеса-Запоріжжя). Одеса : ДУ «ПНПУ ім. К. Д. Ушинського», 2017. С. 76–78.

28. Святненко І. О. Соціокультурне розуміння гендерного насильства (на прикладі гендерної кастрації). *Південноукраїнські наукові студії*: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених (03 квітня 2018 р., м. Одеса). Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2018. С. 101–103.

29. Святненко І. О. Гендерні культури: компаративний аналіз. *Формування стратегії міжнародної комунікації особистості учня в онтогенезі: від методики до методології*: тези Міжнар. наук.-практ. конф. (13–14 вересня 2018 р., м. Мелітополь). Мелітополь : Вид-во НДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2018. С. 250–253.

30. Святненко І. О. Прихована андроцидарність гендерної культури України: пострадянський мейнстрим. *Могілянські читання – 2018. Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти*: тези доп. XXI Всеукр. наук.-метод. конф. «Сталий розвиток університетської системи освіти. Соціокультурні процеси на Півдні України в сучасних вимірах» (12–17 листопада 2018 р., м. Миколаїв). Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. С. 51–52.

31. Святненко І. О. Гендерна ксенофобія: теоретичний та емпіричний аспекти. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (22–23 травня 2019 р., Полтава). Київ : Університет «Україна», 2019. С. 132–136.

32. Святненко І. О. Матріархат і геніократія в гендерних ієрархіях. *Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи*: зб. статей та тез доп. за матеріалами VI Всеукр. наук.-практ. конф. (6–7 червня 2019 р., м. Кам'янське). Кам'янське : ДДТУ, 2019. С. 63–66.

33. Святненко І. О. Матріархат в міждисциплінарному дискурсі: до проблеми ресемантизації. *Актуальні проблеми сучасного суспільства в фокусі соціології*: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (14 березня 2019 р., м. Київ). Київ : НАУ, 2019. С. 108–111.

34. Святненко І. Феномен сакралізації материнства в українській гендерній культурі: чинники і можливі наслідки. *Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: проблеми мира та ненасильства в змінах глобального порядку*: матеріали IX Міжнар. наук. конф. (12 квітня 2019 р., м. Запоріжжя) / М. А. Лепський (гол. ред.), Т. Ф. Бірюкова (гол. ред.), І. О. Кудінов (наук. ред.); ред. кол.,

І. І. Капріцин, Т. І. Бутченко, В. О. Скворець, Є. Г. Цокур. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2019. С. 60–61.

35. Святненко І. О. Мізандрія і гомофобія в гендерній культурі України. *Придніпровські соціологічні читання* : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. (4 жовтня 2019 р., м. Дніпро) / відп. за вип. В. В. Кривошеїн. Дніпро : Формат А+, 2019. С. 53–56.

36. Святненко І. А. Гендерные дрессуры: социологическое понимание. *Наука и образование в современном мире* : материалы Междунар. науч.-практ. конф., посвященной 175-летию Абая (24 апреля 2020 г., г. Караганда). Караганды : РИО «Болашак-Баспа», 2020. С. 114–116.

АНОТАЦІЯ

Святненко І. О. Соціосистемологічна рефлексія соціології гендерної культури в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора соціологічних наук за спеціальністю 22.00.01 – теорія та історія соціології. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2020.

У дисертації розв’язано *науково-теоретичну та соціально-практичну проблеми*, що постають як суперечність між наявністю смислових лакун і потребою в осмисленні зв’язків окремих складників гендерної культури на загальнотеоретичному та галузево-соціологічному рівнях рефлексії соціології гендеру й соціології гендерної культури (*теоретична проблема*) і подолання соціопатогенних наслідків гендерної культури в Україні, що виявляються в аутоетноциді титульного етносу, неперервному скороченні народонаселення, міграції, нездоланній корупції, що постійно зростає, і прихованих геноцидарних практик, спрямованих на погіршення культурно-ціннісної, соціально-економічної та політичної ситуації в Україні (*соціально-практична проблема*).

У дисертації запропоновано визначення гендерної культури як структурованої аксіосфери, яка містить центруючі, вертикалізуючі, ординалізуючі та матеріалізуючі рівні в субординованій єдності цих рівнів та їх елементів. Відмінність від результатів попередніх досліджень полягає у вирізненні елементів гендерної культури України на засадах культурної та соціальної системології (гендерного центратора, місії, ієрархії гендерних ідентичностей, гендерного світогляду тощо) із розкриттям гендеру як тотально-наскрізного формоутворення в культурі, суспільстві, психічній системі й тілесності.

Ключові слова: гендер, гендерна культура, гендерна культура в Україні, гендерні ідентичності, матернолатрія, матриархат, маскулінний гендер, фемінний гендер, гендерні девіації, гендерні сценарії, гендерне насильство.

АННОТАЦИЯ

Святненко И. А. Социосистемологическая рефлексия социологии гендерной культуры в Украине. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора социологических наук по специальности 22.00.01 – теория и история социологии. – Классический приватный университет, Запорожье, 2020.

В диссертации решены *научно-теоретическая и социально-практическая проблемы*, выступающие как противоречие между наличием смысловых лакун и потребностью в осмыслении связей отдельных составляющих гендерной культуры на общетеоретическом и отраслевом социологическом уровнях рефлексии социологии гендера и социологии гендерной культуры (*теоретическая проблема*) и преодоления социопатогенных последствий гендерной культуры в Украине, которые проявляются в аутоэтнocide титульного этноса, непрерывном сокращении народонаселения, миграции, возрастающей и непреодолимой коррупции, скрытых геноцидарных практиках, направленных на ухудшение культурно-ценностной, социально-экономической и политической ситуации в Украине (*социально-практическая проблема*).

В диссертации предложено определение гендерной культуры как структурированной аксиосферы, которая содержит центрирующие, вертикализирующие, ординализирующие и материализирующие уровни в субординированном единстве этих уровней и их элементов. Отличие от результатов предыдущих исследований заключается в выделении элементов гендерной культуры Украины в рамках культурной и социальной системологии (гендерного центратора, миссии, иерархии гендерных идентичностей, гендерного мировоззрения и др.) с раскрытием гендера как тотально-сквозного формообразования в культуре, обществе, психической системе и телесности.

Отмечено, что четыре указанных уровня включают в себя матернолатрию и гениколатрию как неинституциализованные практики женообожествления и идеализации женщин в сфере социальной морали (уровень), определение иерархии гендерных групп в виде статусно высшей гендерной группы женщин с маскулинным (расщепленным) гендером и гендерной группы мужчин, гендерно идентифицированных по формально-биологическим (телесным) признакам и их статусно-ролевым комплексам в виде поведения доминирования-подчинения (социально-групповой и социально-институциональный уровни) мегаломаниакальных идеализирующих социальных представлений о себе как о гендерной группе (женщины) и виктимизационных (нарциссических и мазохистских) социальных представлений о себе как о гендерной группе (мужчины) (гендерно-психический уровень); негативную стигматизацию, дискриминационные и виктимизационные практики как продолжение в виде латентного программирования мужчин на аутосуицидальное поведение и прививку латентной танатофилии в телесных практиках (особенностях трудовой деятельности, девиаций, пищевого поведения, отношения к собственному здоровью и т. д.).

Ключевые слова: гендер, гендерная культура, гендерная культура в Украине, гендерные идентичности, матернолатрия, матриархат, маскулинный гендер, феминный гендер, гендерные девиации, гендерные сценарии, гендерное насилие.

SUMMARY

Svyatnenko I. A. Sociosystemological reflection of the sociology of gender culture in Ukraine. – Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation for the degree of Doctor of Sociology in the specialty 22.00.01 – Theory and History of Sociology. – Classic Private University, Zaporozhye, 2020.

The dissertation resolves scientific, theoretical and socio-practical problems, which appear as a contradiction between the presence of semantic lacunae and the need to understand the connections of individual components of gender culture at the general theoretical and sectoral sociological levels of reflection of gender sociology and sociology of gender culture (theoretical problem) and overcoming sociopathogenic the consequences of the gender culture of Ukraine, which are manifested in the auto-ethnocide of the titular ethnic group, a continuous decline in population, migration, increasing and insurmountable corruption, hidden genocidal practices aimed at worsening the cultural-value, socio-economic and political situation in Ukraine (socio-practical problem).

The dissertation proposes the definition of gender culture as a structured axiosphere that contains centering, verticalizing, ordinalizing and materializing levels in the subordinated unity of these levels and their elements. The difference from the results of previous studies is to highlight elements of the gender culture of Ukraine in the framework of cultural and social systemology (gender centralizer, mission, hierarchy of gender identities, gender worldview, etc.) With the disclosure of gender as a totally cross-cutting formation in culture, society, mental system and physicality.

Key words: gender, gender culture, gender culture of Ukraine, gender identities, maternal matriarchy, matriarchy, masculine gender, feminine gender, gender deviation, gender scenarios, gender-based violence.

СВЯТНЕНКО ІВАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

**СОЦІОСИСТЕМОЛОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ
СОЦІОЛОГІЇ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ**

22.00.01 – теорія та історія соціології

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора соціологічних наук

Відповідальні за випуск: Романенко Ю. В.

Підписано до друку 01.10.2020.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Times.
Ум.-друк. арк. 1,8. Обл.-вид. арк. 1,8. Тираж 100 прим. Зам. № 08-2020/21АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008